

PERHEIDEN MONIMUOTOISUUS LASTEN KUVAKIRJOISSA

Millaiset perheiden representaatiot vallitsevat vuoden 2020 myydyimmissä
lastenkirjoissa?

Veera Malminiemi
Kandidaatintutkielma
Yhteiskuntapolitiikka
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2021

Tiivistelmä

Veera Malminiemi
Yhteiskuntapolitiikka
Kandidaatintutkielma
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Ohjaaja: Hanna-Mari Ikonen
Kevät 2021
Sivumäärä: 28 + liite

Tämän tutkielman tavoitteena on tarkastella lasten kuvakirjoissa esiintyvää perheiden monimuotoisuutta siitä näkökulmasta, miten monimuotoiset perheet representoidaan. Tutkielman aineistona toimii 10 kuvakirjaa vuoden 2020 myydyimpien lasten- ja nuortenkirjojen listalta. Aineistosta neljä kirjaa on käännettyjä ulkomaalaisia teoksia, mutta olen todennut niiden vastaavan myös suomalaista kontekstia. Tutkielma on toteutettu teoriasidonnaisella sisällönanalyysillä sen joustavuuden vuoksi. Menetelmän avulla olen pystynyt tarkastelemaan tutkielman aineistoa itsenäisenä kokonaisuutena, mutta myös osana suurempaa kontekstia. Analyysin myötä kuvakirjoissa ilmeni useita perhetyyppejä, jotka olen jaotellut kuuteen kategoriaan: kahden biologisen vanhemman perheet, yksinhuoltajaperheet, sateenkaariperheet, itse valitut perheet, lapsettomat perheet ja lapset, joilla ei ole vanhempia. Analyysin tuloksena voidaan todeta, että myydyimmissä lasten kuvakirjoissa esiintyy yllättävän paljon perheiden monimuotoisuutta, mutta representaatiot näistä eivät välttämättä ole lasta kehittäviä, opettavaisia tai monipuolisia. Lasten kuvakirjoissa noudatetaan myös useimmiten perinteisiä sukupuolirooleja, ja valkoisuus ja keskiluokkaisuus esiintyvät normeina. Tämä ei kuitenkaan vastaa tämänhetkisen tai tulevaisuuden yhteiskunnan ja kansalaisten moninaista todellisuutta. Näin ollen lastenkirjallisuudella on vielä kehityksenvaraa kulttuurituotteena.

Avainsanat: *kuvakirjat, lastenkirjallisuus, monimuotoiset perheet, perhetyypit, representaatiot*

Sisällysluettelo

TIIVISTELMÄ	2
1. JOHDANTO	4
2. TUTKIMUKSEN TAUSTA	5
2.1. LASTENKIRJALLISUUDEN HISTORIA.....	5
2.2. KUVIEN MERKITYS LASTENKIRJOISSA	7
3. MONIMUOTOISTEN PERHEIDEN REPRESENTAATIOIDEN TÄRKEYS	8
3.1. AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA	11
4. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	13
4.1. TUTKIMUSKYSYMYKSET	13
4.2. TUTKIMUSMENETELMÄ	13
4.3. AINEISTO.....	15
4.4. TUTKIMUSETIIKKA	16
5. ANALYYSI	16
5.1. KAHDEN BIOLOGISEN VANHEMMAN PERHEET	18
5.2. YKSIHUOLTAJAPERHEET	20
5.3. SATEENKAARIPERHEET	23
5.4. ITSE VALITUT PERHEET	24
5.5. LAPSET, JOILLA EI OLE VANHEMPIA, JA LAPSETTOMAT PARIT	27
6. LOPUKSI	29
LÄHTEET	31
LIITE: AINEISTON JUONIKUVAUKSET	34

1. Johdanto

”The illustrations in picture books are the first paintings most children see, and because of that, they are incredibly important. What we see and share at that age stays with us for life.”

-Anthony Browne, lastenkirjailija

Tarkastelen kandidaatintutkielmassani perheiden monimuotoisuutta lasten kuvakirjoissa. Olen kiinnostunut selvittämään, millaisia erilaisia perherakenteita kuvakirjoissa on esillä ja missä osassa ne ovat kirjoissa. Lasten kuvakirjoilla tarkoitan tässä 0–7-vuotiaille suunnattua lastenkirjallisuutta, jota lapsen tulee yleensä lukea yhdessä lukutaitoisen kanssa. Tässä tutkielmassa viitataan lasten kuvakirjoihin myös sanoilla kuvakirja, teos, tarina ja satu. Päädyin tähän aiheeseen puhtaasti sen vuoksi, miten paljon rakastan lastenkirjallisuutta ja etenkin kuvakirjoja. Näitä lukiessani olen huomannut, miten paljon kirjoissa toistuvat samanlaiset perheet ja samantyylliset ihmiset, mikä innoitti minua lähtemään tutkimaan Suomen vuoden 2020 muutaman myydyimmän lasten kuvakirjan perhetyyppejä ja monimuotoisuutta.

Monimuotoisuudella voidaan tarkoittaa vaihtelevuutta, kirjavuutta ja monenlaisuutta (MOT-sanakirja 2021) eli perheiden monimuotoisuudella viitataan erilaisiin perherakenteisiin (esimerkiksi ydinperhe, suurperhe, yksinhuoltajaperhe ja sateenkaariperhe) ja vanhempien ja lasten sukupuoleen, etnisyyteen, kulttuuriin, vammaisuuteen ja seksuaaliseen suuntautumiseen. Monimuotoiset perheet ry (2021) määrittelee monimuotoisiksi perheiksi yksinhuoltajaperheet, kaksos- tai kolmosperheet, uusperheet, sateenkaariperheet, sijaisperheet, lapsettomat perheet, lapsikuolemaperheet, kahden kulttuurin perheet ja adoptioerheet. Perheiden monimuotoisuus on siis laaja intersektionaalinen kokonaisuus. Tässä tutkielmassa haluan paneutua lasten kuvakirjojen perheiden representaatioihin siitä näkökulmasta, millaisen kuvan yhteiskuntamme perheistä ja ihmisistä ne antavat.

Lasten kuvakirjoja on tutkittu kohtalaisen paljon, mutta enimmäkseen kasvatustieteiden alan suunnalta, joten pidän mielekkäänä tutkia niitä yhteiskuntatieteiden näkökulmasta. Lastenkirjallisuus on olennainen ja tärkeä tutkimuskohde niin kauan kuin lapsille luetaan kirjoja, joten niissä on myös selkeä yhteiskunnallinen puoli. Lastenkirjallisuus on pohjimmiltaan lapsille suunnattua kulttuuria, minkä vuoksi emme voi irrottaa sitä yhteiskunnasta, vakiintuneista instituutioista ja ideologioista. Haluan painottaa perheiden monimuotoisuuden tärkeyttä lastenkirjallisuudessa, jolla on selkeä rooli ja tehtävä opettaa lapsille ympäröivästä maailmasta mahdollisimman tasa-arvoisesti. Esimerkiksi Lapsen oikeuksien sopimuksessa (1991) kerrotaan, että lapsen koulutuksen tulee pyrkiä

valmistamaan lapsi elämään yhteiskunnassa muun muassa suvaitsevuu den, sukupuolten tasa-arvon ja kaikkien etnisten, uskonnollisten ja alkuperäiskansoihin kuuluvien henkilöiden välisen ystävyyden hengessä. Yhdenvertaisuuslaki (2014) taas määrittää, että ketään ei saa syrjiä mihinkään henkilöön liittyvän syyn, kuten kansalaisuuden, perhesuhteiden, vammaisuuden tai seksuaalisen suuntautumisen, perusteella. (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus 2021) Tasa-arvon tärkeyttä lapsen elämässä painotetaan siis monissa eri sopimuksissa, periaatteissa ja lakipykälissä. Kirjat ovat olennainen osa varhaiskasvatusta ja monen lapsen kehitystä, joten lastenkirjojen tulisi pyrkiä ylläpitämään ja edistämään tasa-arvoista ajattelua ja toimintaa.

2. Tutkimuksen tausta

Ensin avaan lyhyesti lastenkirjallisuuden historiaa ja kuvien merkitystä lastenkirjoissa hahmottaakseni paremmin, miten tämänhetkisiin kuvakirjoihin on päädytty. Perheen korostaminen historiallisesti on vaikuttanut oleellisesti siihen, millainen perhetyyppi on vallitseva nykypäivän lastenkirjallisuudessa. Haluan painottaa sitä, että kuvakirjat vaikuttavat lasten sen hetkiseen ja myöhempään elämään.

2.1. Lastenkirjallisuuden historia

Klassikoiksi muodostuneet sadut, kuten *Tuhkimo* tai *Lumikki*, tunnetaan 2000-luvulla kautta maailman. Suurin osa näistä on ollut alun perin kansansatuja, suullista perintöä, sillä satuja ei arvostettu niin paljon, että niitä olisi kirjoitettu ylös. (Apo 2018, 12–16) Ennen 1700-lukua lapsille suunnatut kirjat olivat kasvatuksellisia, mutta kaikkien kirjojen aiheet eivät olleet akateemisia, vaan niissä esiintyi elämiseen ja olemiseen liittyviä opetuksia. Lastenkirjat, jotka tarkoitettiin varta vasten viihdykkeeksi, alkoivat ilmestyä esimerkiksi Isossa-Britanniassa 1700-luvun alussa, ja vuosisadan puolessa välissä niistä tuli markkinoitu genre. (Stevenson 2010, 184–188) Tosin Suomessa tämä kehitys eteni hitaammin: Edellytyksenä lastenkirjallisuuden syntymiselle toimi nykyaikaisen lapsikäsitteksen muodostuminen 1700–1800-lukujen vaihteessa – tosin maatyöväen keskuudessa lapset nähtiin pitkälle vain työvoimana, kun taas ylemmissä yhteiskuntaluokissa lasten tarpeet ja kiinnostuksen kohteet huomioitiin. Lastenkirjallisuus siis siirtyi moraalisaarnoista ja opetuksista kohti mielikuvituksen ja tunteiden johtavaa kirjallisuutta. Suomessa lastenkirjallisuudella on ollut tärkeä tehtävä saada lapset arvostamaan isänmaata, uskontoa ja perheinstituutiota vielä 1900-luvulle asti. (Ihonen 2003, 12)

Varsinainen Suomen lastenkirjallisuus syntyi vuosina 1847–1849, sillä lajin vakiintuminen vaati instituutioiden (esim. kirjapainot, kustantajat, kirjastot, kirjakaupat) vahvistamista ja kansakoululaitoksen syntyä. Alun perin lastenkirjojen kirjoittajat olivat valistuneita pappeja ja naisopettajia. Värillisiä kuvakirjoja alkoi ilmestyä Suomessa 1870-luvulla, ja samalla alettiin ajattelemaan, että perheen pienimmät oppivat perheen ja isänmaan arvostusta helposti näiden kautta. (Ihonen 2003, 18–19) Tärkeä lastenkirjojen värikuvien kehittäjä oli Edmund Evans, jonka kehitysaskeleet värien painamisessa 1800-luvulla johtivat koko lastenkirjallisuuden kentän muuttumiseen kuvien suhteen (Stevenson 2010, 191). Suomessa on ollut useita merkittäviä lastenkirjakuvittajia, joista ensimmäinen oli Emilie Topelius (syntynyt 1821), joka kuvitti miehensä Zacharias Topeliuksen lastenkirjoja, jotka niittivät kansainvälisestäkin mainetta (Laukka 2003, 91).

Kansainvälisesti lastenkirjallisuus oli pitkälle yhtenäistä 1800-luvulla: kirjoissa kunnioitettiin vanhempia, kotia ja isänmaata eikä kirjoja eritelty sukupuolen mukaan sopiviksi. 1900-luvun Suomessa lapsuuden ja aikuisuuden väli alkoi kasvaa, mikä synnytti tarpeen eritellylle kirjallisuudelle, joka ohjaa naiseksi ja mieheksi kasvamista. (Huhtala 2003, 38) Toisen maailmansodan jälkeisessä suomenruotsalaisessa lastenkirjallisuudessa koti ja perhe olivat aina tarinan keskus. Kirjoissa oli niin kahden vanhemman perheitä, avopareja, yksinhuoltajia kuin yksinäisiä lapsia, mutta tästä huolimatta kodit eivät hajonneet kokonaan milloinkaan. Lasten ja vanhempien suhde kuvattiin hyvänä, ja kotia tai perhettä vailla olevat saivat lopulta sellaisen. (Orlov 2003, 195)

Pari vuosikymmentä eteenpäin yhteiskunnalliset ja sosiaalipoliittiset muutokset kyseenalaistivat lastenkirjallisuuden, ja holhoava ote kirposi (vihdoinkin). Ympäröivästä yhteiskunnasta alettiin antamaan mahdollisimman todenmukainen kuva. Tätä satumailman realisoitumista pidettiin yksinomaan positiivisena asiana, kun esimerkiksi aivan tavalliset lapset syrjäyttivät noidat, möröt, haltijat, keijut ja prinsessat päähenkilöiden paikalta. Samalla lastenkirjat alkoivat saada uusia teemoja, kuten ihmismäisen eläinsadun, mytologian, naisnäkökulman ja seikkailevat leikkikalut. (Heikkilä-Halttunen 2003, 216–228) Faabelit eli eläinsadut ovatkin yksi rakastetuimmista lastenkirjallisuuden muodoista niiden opettavaisuuden ja viihteellisyyden vuoksi: antropomorfoiminen eli ihmisenkaltaistaminen on yksi suurimpia lastenkirjallisuuden, ja lasten viihteen, muotoja. (Stevenson 2010, 184) Nykyään suomalaisten lastenkirjojen kirjo on suuri – tasa-arvo ja monimuotoiset perheet ovat näkyvillä useissa teoksissa. Tästä huolimatta monet ryhmät, kuten tummaihoiset, romanit ja saamelaiset, ovat edelleen lähes näkymättömiä lastenkirjoissa (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus 2021). On myös vielä epäselvää, miten paljon merkitystä lastenkirjojen

digitalisoitumisella ja sillä, että nykylapset ovat suuremmalla todennäköisyydellä näiden kanssa tekemissä, on niin kirjojen sisältöihin kuin lasten kehitykseen (Arizpe ja Styles 2010, 16).

2.2. Kuvien merkitys lastenkirjoissa

Kuvakirjoissa sanat ja kuvat ovat yhtä tärkeitä: sanat kertovat, mitä kuvat jättävät näyttämättä, ja kuvat lisäävät merkityksiä sanoille (Sipe 2010, 238–239). Jo yksin kuvat voivat välittää kriittisen viestin lukijalle ja katsojalle (Muthukrishnan ja Kelley 2017, 957). Kuvakirjat ovat syntyneet konservatiivisina eli niissä on haluttu pitää vakiintunut maailmanjärjestys eikä esimerkiksi teollistumista ole tämän takia kuvattu. Muun muassa Suomen lastenkirjojen kuvituksessa mukailtiin kauan aikaa saksalaisten kuvakirjojen koti-idyllejä. Suomalaisilla kuvakirjoilla onkin ollut vahva pyrkimys painottaa kotia, perhettä ja kansallistunnetta sekä opettaa oman ympäristön arvostusta. (Laukka 2003, 93–96)

Psykoanalyytikko Bruno Bettelheim on väittänyt, että taiteilijoiden laatimat kuvat häiritsevät lasten omaa mielikuvitusta eikä satuja tulisi sen vuoksi kuvittaa. Hänen ajatuksiaan on kuitenkin kritisoitu vahvasti. (Apo 2018, 311) Kuvituksilla on monia hyötyjä, ja usein ne auttavat lasta keskittymään satuun paremmin (esim. Laukka 2003; Arizpe ja Styles 2010; Apo 2018). Kuvakirjoilla on myös tärkeä tehtävä tutustuttaa lapset niin tarinankerrontaan kuin taiteeseen, mikä aiheuttaa kaikuvaan hyödyn koko yhteiskuntaan. Rochen (2015) mukaan kuvakirjojen kuvat auttavat etenkin lasten kriittisen ajattelun ja mielikuvituksen kehittymistä. (Mokrzycki 2020, 3) Kuvat edistävät lapsia myös kehittymään lukijoina auttamalla heitä ennakoimaan, tulkitsemaan ja tekemään intertekstuaalisia kytköksiä (Arizpe ja Styles 2010, 16).

Kuvakirjoissa oleellista ovat värit, viivat ja muodot sekä niiden luoma kokonaiskuva. Väreillä on luonnollisia ja kulttuurillisia miellelyhtymiä, jotka vaikuttavat siihen, millaisen tunteen kuva saa aikaan lapsessa. Myös viivan paksuus, pituus ja suunta sekä erilaiset muodot aiheuttavat katsojassa erilaisia tunteita. (Sipe 2010, 240–241) Suomessa Alexander Paischeff alkoi kehittämään lasten kuvakirjoihin selkeähahmoisia ja paksuilla ääri viivoilla luotuja kuvia, mitä pidetään nykyään kuvituksen normina (Laukka 2003, 103–104). Kuvitusten laatu vaikuttaa siis kirjojen representaatioihin suhtautumiseen: kuvituksella luodaan kirjan tunnelma esimerkiksi lempeäksi, pelottavaksi tai hauskaksi.

Ei ole olemassa arvovapaata taidetta, vaikka kyseessä olisi lapsille suunnattu kirja eli kuvittajan ja kirjailijan arvot näkyvät väistämättä lopputuloksessa. Yhden kuvakirjan on mahdotonta välittää minkään kulttuurin rikkauksia ja eri vivahteita muutaman kymmenen sivun aikana, joten on merkittävää pohtia minkä tahansa kuvatun ryhmän autenttisuutta ja luojaan auktoriteettia. Millainen on autenttinen representaatio, ja kenellä on auktoriteettia luoda sellainen? Jotkut kuvakirjat käsittelevät sosiokulttuurisia teemoja ja ongelmia, emmekä voi aliarvioida lasten kykyä ymmärtää näitä. (Sipe 2010, 244–247) Kuvilla on siis tärkeä tehtävä luoda maailmasta todenmukainen, mutta lapsenmielinen kuvaelma, joka ei ole loukkaava ketään kohtaan tai aiheuta itsessään haittoja esimerkiksi aistiyliherkälle lapselle. Kuvakirjat pyrkivät säilyttämään lasten viattomuuden värikkyydellä, söpöydellä ja rauhallisuudella sekä välttämällä väkivaltaa, huonoa kieltä ja seksiä (Ylönen 2016, 156–157).

Vaikka lastenkirja näyttäisi yksinkertaiselta, se ei ole vapaa ideologisilta vaikutteilta. Ideologisuus alettiinkin kansainvälisesti nähdä huolena lastenkirjallisuudessa 1970-luvun lopussa, kun teosten sosiaalisia oletuksia sukupuolesta, rodusta ja luokka-asemasta alettiin kritisoida. (McCallum ja Stephens 2010, 359) Useat tutkimukset ovat osoittaneet, että lastenkirjallisuus ylläpitää, ja jopa preferoi, tietynlaisia normeja ja käyttäytymismalleja, joten kirjailija voi myös vahingossa tukea itsestäänselvyytenä pidettyä ideologiaa (Muthukrishnan ja Kelley 2017, 956). Ideologiat määrittävät pitkälle, millaisia hahmoja kirjoihin luodaan: esimerkiksi apatia, tietämättömyys ja rasismi ovat mahdollisia syitä, miksi etnisesti monimuotoisia kirjoja vältellään lasten lukuhetkissä ja miksi tavallisista lastenkirjoista löydetään ei-valkoisia hahmoja vain, kun etnisyyteen liittyy jokin ongelma tai opetus (Krueger ja Lee 2016, 18–19). Lastenkirjallisuus on kulttuurisesti ja sosiaalisesti rakennettu pitkän ajan kuluessa, mistä kertoo McCallumin ja Stephensin (2010, 370) mukaan lastenkirjojen fokus hahmoihin ja tapahtumiin, jotka ovat isomorfisia eli yhdenmukaisia. Näin ollen ideologiat ovat väkisin mukana lastenkirjallisuudessa eikä niiden merkitystä tule sivuuttaa pohtiessa perheiden monimuotoisuuden representaatioita.

3. Monimuotoisten perheiden representaatioiden tärkeys

Perheiden monimuotoisuus voidaan nähdä luonnollisena ja normaalina asiana, mutta siitä huolimatta niin lastenkirjoissa kuin muussa mediassa perheet kuvataan usein samanlaisiksi. Sheman (2016) mukaan perhe, joka usein kuvataan ‘yhtenä perustavanlaatuisimpana yhteiskunnan yksikkönä’, on kriittinen osa lapsen kehitystä. Yhdysvalloissa “perinteinen” perhe koostuu äidistä, isästä ja lapsista,

jotka asuvat saman katon alla; muut perheet ovat “ei-perinteisiä”. (Lo 2019, 17) Tällainen oletus on hyvin yleinen kaikissa länsimaisissa ja kehittyneissä valtioissa eli myös Suomessa. Perheiden representaatiot tulee siis huomioida kaikissa perheiden monimuotoisuutta koskevissa analyyseissa, jotta perheet nähtäisiin sellaisina kuin ne ovat yhteisöissämme. Kuvakirjoissa tulee huomioida kahden vanhemman heteronormatiivisen perheen lisäksi myös yksinhuoltajaperheet, uusperheet, suurperheet ja muut ei-ydinperheet. Representaatioiden tulee kattaa myös perheenjäsenten etnisyys, kulttuuri, sosioekonominen asema, kyvykkyys, sukupuoli ja seksuaalisuus. (Lo 2019, 16)

Mokrzycki (2020, 1–2) toteaa, että moninaisia perheitä kohtaan on yhteiskunnallisia ennakkoluuloja. Traditionaalista valkoista, keskiluokkaista ja kahden biologisen vanhemman ja lasten perhettä pidetään ehjänä (engl. *intact*) ja muita perherakenteita ensiluokkaisempana. Miten tämä kuitenkin vaikuttaa perheisiin, jotka ovat muunlaisia? Lasten tulisi kyetä näkemään itsensä kuvakirjoissa, sillä se on elintärkeää koulutukselliselle ja emotionaaliselle kehitykselle: lapsen henkilökohtaisesti koettu elämä saa vahvistusta, ja toiset lapset taas oppivat moninaisista perhe-elämisestä. Tämän lisäksi Honig (2010) on selvittänyt, että lasten stressitasot laskevat, kun heille luetaan kirjoja, jotka representoivat heitä jollain tavalla (Smith-D’Arezzo 2018, 30). Heteronormatiivisten perheiden ylliedustuksen voidaan nähdä osoittavan sosiaalisen vallan, joka on niillä, jotka määrittävät, millainen perhe soveltuu ideaaliseksi. Tämä valta on tietyillä yksilöillä, mutta sitä ylläpidetään taloudellisten, sosiaalisten ja institutionaalisten systeemien avulla. Tällainen antaa toisille etuoikeutetun aseman samalla kun toiset jäävät huomiotta. (Lo 2019, 18) Yhteiskunnan normit ja arvot vaikuttavat siis vahvasti siihen, millaisia representaatioita lasten kuvakirjoihin päätyy, ja etenkin siihen, mistä kirjoista tulee luetuimpia ja myydyimpiä.

Whiten (2015) mukaan moninaisten kotiolojen näkeminen auttaa lapsia tuntemaan olonsa mukaan luetuiksi; kun lapsen perhettä vastaavia kirjoja ei löydy, se luo tunteen, että hänen tilanteensa ei ole tärkeä tai on vähäisempi kuin muiden. Lapset oppivat maailmasta lastenkirjallisuuden kautta, joten he oppivat vain sen, mitä kirja haluaa näyttää – tämä voi johtaa jopa varauksellisuuteen tai ennakkoluuloihin tiettyjä perheitä tai ihmisiä kohtaan. Bishop (1990) onkin korostanut, että jos lapsi ei kykene löytämään itseään lastenkirjallisuudesta, tai jos nähdyt kuvaelmat ovat negatiivisia, vääristyneitä tai naurunalaisia, lapset oppivat, että heitä arvostetaan vähemmän yhteiskunnassa, johon he kuuluvat. (Mokrzycki 2020, 4–8) Lapset ovat tietoisia yksilöllisistä eroista ihmisten välillä hyvin nuoresta asti: he huomaavat erot niin ulkonäössä, kuten ihossa ja hiuksissa, kuin käyttäytymisessä ja puheessa (Gilmore ja Howard 2016, 218), joten luonnollisesti lapset kykenevät ymmärtämään erot myös perheissä. Näiden vuoksi moninaisten perheiden näkemisellä on siis monia vaikutuksia lapsen

kasvamiseen yhteiskunnan jäseneksi. Kuvakirjoilla on oikea mahdollisuus opettaa lapsia hyväksymään kaikki ja tuntemaan myötätuntoa toisia kohtaan, mutta valitettavan usein kirjojen taustalta kuitenkin löytyy perinteisiä perherakenteita, valkoisuutta ja keskiluokkaisuutta kannattava rakenne.

Kaikkien lasten tulisi saada nähdä itsensä heijastuman tarinoiden seikkailuissa ja nähdä muita, jotka ovat heistä eriäviä representoituna yhtä lailla tärkeinä ja arvokkaina (Krueger ja Lee 2016, 18), mutta esimerkiksi sateenkaariperheille on olemassa suhteellisen pieni määrä kuvakirjoja, jotka vahvistaisivat heidän kotiolojaan. Tämän lisäksi lastenkirjat, joissa on samaa sukupuolta olevat vanhemmat, usein uusintavat heteronormatiivisuutta osoittaen, että perheen tulisi assimiloitua heteronormatiiviseen yhteiskuntaan. (Lo 2019, 18–26) Ongelmia löytyy siis representaatioiden yksipuolisuudesta, mikä voi johtaa vääristyneeseen kuvaan käsitelystä monimuotoisuudesta. Kuvakirjojen on todettu olevan lapselle hyödyllisiä ongelmien työstämisessä, ja niiden onnellinen loppu osoittaa lapselle, että myös hänellä on oikeus onneen (Apo 2018, 307). Tämä ei kuitenkaan toteudu täysin, jos lapsi näkee itsensä, perheenjäsenensä tai koko perheensä kuvattuna epämieluisassa valossa. On kuitenkin todettu, että lapsen nähdessä sadun henkilön samassa tilanteessa kuin hän itse, hän pystyy tutkimaan omia emootioitaan ja kehittämään mahdollisia ratkaisuja ja oivalluksia tilanteeseen (Gilmore ja Howard 2016, 221) huolimatta siitä, onko satu yksipuolinen vai ei.

Traditionaalinen kuvaelma vanhemmasta ja lapsesta lukemassa yhdessä iltasatua ei ole kaikkien todellisuus, mutta se on juurrutettu ihmisten mieleen oikeana tapana toimia ja olla – tämä takaa lapselle hyvän kouluelämän ja ikuisen rakkauden lukemiseen (Heath 2010, 32). Kaikille lapsille ei kuitenkaan lueta kirjoja, mikä voi heijastua negatiivisesti lapsen myöhempään elämään ottaen huomioon kaikki kuvakirjojen positiiviset aspektit. Lapset oppivat yhteiskunnan normeista lastenkirjallisuuden kautta (Berry ja Wilkins 2017, 5), joten on eriarvoista, miten toiset lapset eivät saa tätä mahdollisuutta vain sen vuoksi, ettei heille lueta kotona. Lasten ymmärrys perheiden monimuotoisuudesta jää pahimmassa tapauksessa täysin peittoon, mikä johtaa ennakkoluuloihin ja stereotypioihin. Kuvakirjojen tärkeyttä on siis vaikea painottaa liikaa ajatellen niiden monia suotuisia vaikutuksia. Mokrzycki (2020, 8) onkin sanonut, että kuvakirjoilla on kyky esitellä perheiden monimuotoisuutta ja, sitä tärkeämpänä, normalisoida se.

3.1. Aikaisempia tutkimuksia

Taustoitin tutkielmaani lastenkirjallisuuden historian ja representaatioiden tärkeyden lisäksi aiemmilla perheiden monimuotoisuuteen liittyvillä tutkimuksilla, joiden avulla jäsentelen myös omaa tutkimuskenttääni. Lo (2019, 23–25) on tarkastellut 116 palkittua lasten kuvakirjaa nähdäkseen, millaisia perheitä arvostetuimmista kirjoista on esillä. Hänen mukaansa monimuotoisuuden vähyys perheissä on huolestuttavaa: Yksi kolmasosa kirjoista käsitteli kahden vanhemman perheitä, ja näistä 89,5 % oli perheitä, joissa on äiti ja isä. Loput kaksi kolmasosaa representoi yksinhuoltajaperheitä, suurperheitä ja perheitä, joissa lapsilla ei ole vanhempia. Useat tarinat jättivät vanhemmat taustahahmoiksi antaen lukijan kuvitella tai jättää huomioimatta monimuotoiset perhetyypit. Dominoiva perhetyyppi oli kuitenkin valkoinen, kahden vanhemman perhe, ja muita etnisyyksiä kuvastavat perheet olivat todennäköisemmin vähemmistöiksi luokitelluissa perhetyypeissä. Mokrzycki (2020, 3–7) on todennut myydyimpiä kuvakirjoja tarkastellessaan, että niin australialaiset kuin kansainväliset, käännetyt kirjat esittävät väärällä tavalla eri perhetyyppejä, eli vaikka kirjoissa olisi monimuotoisuutta, se esitetään problemaattisesti tai virheellisesti. Hän on tutkinut, miten sukupuoliroolit ja -stereotyyppit ovat suuri osa kuvakirjoja, sillä äidit esitetään useimmiten luonnollisina ja ensisijaisina hoivaajina, feminiinisinä ja laihoina, mutta isät saavat olla minkä muotoisia tahansa ja heillä on perheen ulkopuolisia intressejä. Hänen mukaansa myös sateenkaariperheisiin kuvakirjoissa on suhtauduttu vihamielisesti, sillä monien mielestä lasten ei tulisi altistua tai kuulla liian aikaisin queer-suhteista. Perinteinen perhe on valkoinen, keskiluokkainen, vammaton ja biologinen, todennäköisimmin poikalapsen omaava, ydinperhe.

Gilmore ja Howard (2016, 223–243) ovat tutkineet kuvakirjoja, joissa pyritään ymmärtämään monimuotoisuutta ja erilaisuutta ihmisten välillä. Heidän mukaansa etenkin 3–7-vuotiaille lapsille on tarjolla laaja valikoima kuvakirjoja, joissa käsitellään erilaisuuden hyväksymistä ja monimuotoisuuden sisäistämistä. Tutkimuksessa esille tulleet kirjat olivat hyvin monimuotoisia, ja välittivät viestejä siitä, miten kaikki näyttävät erilaisilta, mutta ovat samanlaisia sisältä, miten kaikki ovat yhtä tärkeitä huolimatta perheiden sisäisistä eroista, ja miten lapset, joilla on jokin vamma kuuluvat yhtä lailla joukkoon. Niin tämä kuin Mokrzyckin (2020) tutkimus on toteutettu Australiassa, joten on mielenkiintoista huomata, miten erilaisia tuloksia perheiden monimuotoisuudesta on saatu. Gonen ym. (2015, 286) ovat toteuttaneet Turkissa tutkimuksen 234 kuvakirjasta, missä todetaan, että hahmoja, joilla on jokin vamma, kohdellaan kirjoissa keskimääräisesti hyvin kunnioittavasti ja aikomuksella opettaa lapsille eroavaisuuksista. Suurin osa näistä vammoista liittyy kuitenkin silmälasien käyttöön, ikääntymiseen ja erilaisuuteen verrattuna muihin. Pesonen (2015) taas on

selvittänyt väitöskirjassaan, miten suomalaisten lastenkirjojen esitykset monimuotoisuudesta korostavat mieluummin yhtäläisyyksiä kuin eroja. Tämän vuoksi monimuotoisuuteen liitettäviä teemoja, kuten etnisyyttä tai seksuaalisuutta ei korosteta. Hänen mukaansa kuvakirjojen visuaalinen elementti mahdollistaa etnisten, uskonnollisten ja sukupuoleen, ikään tai kyvykkyyteen liittyvien erojen normalisoinnin (kts. myös Lo 2019). Tästä huolimatta (esim. Oikarinen-Jabai 2009) suomalaisissa lastenkirjoissa lapsuus on normalisoitu valkoiseksi, keskiluokkaiseksi ja eurosentriseksi. (Pesonen 2015, 104–105)

Aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu, että lastenkirjoissa on mukana seksististä ja stereotyyppistä sisältöä – esimerkiksi naishahmojen toimintaa on rajoitettu mieshahmoja enemmän (Bartholomaeus 2016, 935). Tutkimuksissa on käynyt ilmi, että mieshahmot dominoivat lastenkirjojen nimiä ja kansikuvia. Myös hahmojen ulkonäkö, vaatteiden ja tavaroiden värit, käytös, tekemisen kohde ja adjektiivit, joilla hahmoista puhutaan, ovat usein sukupuolittuneita. (Berry ja Wilkins 2017, 6) Bartholomaeus (2016, 943–957) on selvittänyt 6–7-vuotiaiden lasten suhtautumista feministisiin kuvakirjoihin, ja tuloksista käy ilmi, miten lapset samaistuvat hahmoihin sukupuolen mukaan, ja haluavat tietää henkilöiden sukupuolen silloin, kun sitä ei ole selkeästi osoitettu. Osa lapsista luki tarinoihin mukaan heteronormatiivisen aspektin, jossa tarinoiden päähenkilöistä tulee myöhemmin perhe. Lapset siis osasivat yhdistää aiemmin lukemiaan kirjoja, ja yhteiskunnallisia normeja, näihin lastenkirjoihin. Berry ja Wilkins (2017, 9–11) ovat analysoineet 103 kuvakirjaa, joista 76:ssa oli mieshahmo kannessa, ja vain 16:sta oli yksistään naishahmo. Mieshahmot kuvailtiin selkeästi heteroseksuaalisina, hypermaskuliinisina ja rationaalisina, mikä tukee heteronormatiivista maailmankuvaa. Naishahmot sen sijaan kuvattiin useammin herkiksi ja epävakaisiksi, eikä heitä kuvattu voimaan tai valtaan liittyvillä sanoilla.

Näin ollen monimuotoisuudesta löytyy siis huomattavasti toisistaan eroavia tutkimustuloksia. Tutkimukset on toteutettu pääosin Pohjois-Amerikassa, Australiassa ja Euroopassa, joten niiden taustalta löytyy varmasti kulttuurillisia eroja liittyen suhtautumiseen perheiden monimuotoisuudesta, mikä on ainakin yksi syy erojen ilmaantumiselle. Pelkästään perheiden monimuotoisuuteen keskittyneet tutkimukset kuitenkin osoittavat selkeästi, että monimuotoisuutta ei ole tarpeeksi tai representaatiot eivät ole tarpeeksi monipuolisia. Tutkimuksissa on kuitenkin selvä konsensus siitä, että sukupuoliroolit ja hahmojen sukupuolittuneisuus ovat kriittisiä ongelmia kuvakirjoissa, eivätkä ne anna lapsille todenmukaista tai kehittävästä kuvaa ihmisistä ja perheistä 2000-luvun kontekstissa. Tästä voidaan huomata, miten syvälle kansalliseen tietoisuuteen juurtuneet oletukset ja uskomukset tulevat kierrätetyiksi lastenkirjoissa, vaikka kirjoittaja ei siihen välttämättä ole edes pyrkinyt

(Bradford 2010, 341). Näiden tulosten myötä arvioin, miten vuoden 2020 myydyimmät kuvakirjat eroavat tai mukautuvat näihin lastenkirjallisuuden konventioihin.

4. Tutkimuksen toteutus

4.1. Tutkimuskysymykset

Tutkielmassa selvitän, millaisia perheitä Suomen vuoden 2020 myydyimpien kuvakirjojen joukosta löytyy ja miten tämä perheiden monimuotoisuus on esitetty. Tutkimuskysymyksinä toimivat seuraavat:

1. Millaisia perheitä lasten kuvakirjoissa on esillä?
2. Miten monimuotoiset perheet representoidaan, ja millaisia merkityksiä näillä representaatioilla on?

4.2. Tutkimusmenetelmä

Tutkielma on toteutettu laadullisena tutkimuksena. Laadullinen tutkimus pyrkii ymmärtämään ja luomaan selkeän kuvauksen tutkittavasta ilmiöstä. Kaikki tutkimusprosessin vaiheet on tärkeä määrittää erikseen, jotta johtopäätökset olisivat luotettavia. Laadullisten menetelmien joukosta tulen käyttämään sisällönanalyysia, jolla voidaan systemaattisesti ja objektiivisesti analysoida dokumentteja, jotka voivat olla lähestulkoon mitä vain kirjallisia tekstejä (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 73–75, 117). Dokumentit (eli tässä lasten kuvakirjat) eivät ole läheskään koskaan syntyneet tutkimuksen tekoa varten, joten analyysissa tulee kiinnittää huomiota niiden syntykontekstiin. Tutkijan tulee pohtia, miten konteksti vaikuttaa ihmisten ja asioiden kuvaamiseen kyseisessä dokumentissa. Dokumenttien näkökulma on usein rajallinen, joten niiden yhdistely auttaa luomaan ilmiöstä monipuolisemman kuvan, (Alastalo ja Vuori 2021) minkä vuoksi tarkastelen tutkielmassani useita erilaisia kuvakirjoja.

Omaan tutkielmaani näyttää sopivan parhaiten teoriasidonnainen/teoriaohjaava sisällönanalyysi, sillä lastenkirjallisuudesta, perheistä ja representaatioista on olemassa aikaisempaa tutkimusta, ja sisällönanalyysia voidaan käyttää myös kuvien erittelyyn (Vuori 2021). Teoriasidonnaisessa analyysissa on tarkoitus yhdistellä aiheeseen liittyviä teorioita, käsitteitä ja aikaisempia tutkimustuloksia, mutta analyysin ei tule nousta suoraan teoriasta tai pohjautua siihen (Eskola 2018,

183). Teoriasidonnainen sisällönanalyysi on abduktiivista päättelyä, jossa tutkijan tulee prosessin aikana kiinnittää huomiota niin valmiisiin teoreettisiin malleihin kuin omaan aineistoon. Näitä yhdistellään toisiinsa pakolla, puolipakolla ja luovasti, jolloin voi syntyä täysin uusia teorioita. Analyysissa on siis tunnistettava aikaisemman tiedon vaikutus, mutta niiden merkitys on lähinnä antaa uusia ajatussuuntia. Aineistoa lähdetään analysoimaan aineistolähtöisesti, mutta loppuvaiheessa mukaan tuodaan teoreettinen viitekehys. (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 109–110)

Kuvat ovat olennainen osa analyysiani, sillä ne tukevat juonta ja kertovat lisätietoja henkilöahmoista. Käytän apunani Erwin Panofskyn (1955) toisen ja kolmannen vaiheen ikonologista analyysiotetta, joiden avulla ollaan vuorovaikutuksessa kuvan ja ympärillä olevan yhteiskunnan kanssa. Toisessa vaiheessa keskitytään kuvassa oleviin tarinoihin ja vertauskuviin, jotka tulee yhdistää niitä ympäröiviin kulttuurisiin, ajallisiin ja poliittisiin yhteyksiin. Kolmannessa vaiheessa paneudutaan kuvan varsinaiseen merkitykseen eli sen yhteyteen niin yhteiskunnan kuin ihmismielen kanssa. (Lehmuskallio 2021) En kuitenkaan tule keskittymään kuviin erikseen, vaan tarinan ja kuvien luomaan kokonaisuuteen, jotta tutkielmasta ei tule enemmän ikonografinen analyysi kuin teoriasidonnainen analyysi. Myös aikaisemmissa tutkimuksissa on keskitytty tutkimaan joustavasti kuvien ja tekstin kokonaisuutta sisällönanalyysin avulla, joten koen tämän toimivan hyvin tässäkin analyysissa.

Tutkielmassani on läsnä intersektionaalinen ote. Intersektionaalisuus on tapa käsittää ja analysoida ihmisten ja heidän kokemuksiansa moninaisia olemuksia. Sosiaalisen ja poliittisen elämän tapahtumia on vaikea ymmärtää vain yhden tekijän tuloksena, sillä ne ovat usein muodostuneet monen erinäisen, mutta toisiinsa vaikuttavan tekijän kohdatessa. Sosiaalista jakautumaa aiheuttavat tekijät, kuten rotu, luokka-asema, sukupuoli, seksuaalinen suuntautuminen, kyvykkyys ja ikä eivät sulje toisiaan pois, vaan toimivat yhdessä toistensa päälle kumuloituneena. Tämän vuoksi intersektionaalista analyysitapaa käytetään monilla tieteenaloilla ottaen kantaa moniin sosiaalipoliittisiin kysymyksiin ja ongelmiin. (Collins ja Bilge 2016, 11–13) Näin ollen myös lasten kuvakirjoja tulee tutkia monesta eri näkökulmasta pohtien kaikkia tekijöitä, jotka mahdollisesti vaikuttavat tarinan sisällössä. Muutoin perheiden monimuotoisuudesta ei tule tutkimustieteellisessä mielessä luotettava kuva.

4.3. Aineisto

Tutkielman aineistona toimii 10 lasten kuvakirjaa vuoden 2020 myydyimpien lastenkirjojen joukosta. Kirjakauppaliitto ry julkaisee lähes joka kuukausi (tammi- ja helmikuu sekä kesä- ja heinäkuu ovat yhdistettyinä) listan myydyimmistä kirjoista Suomessa, mistä poimin sopivimmat teokset tutkimuksen näkökulmasta. Tilastot perustuvat laajaan valikoimaan eri kirjakauppojen ja verkkokauppojen myynneistä. (Kirjakauppaliitto 2021) Jätin aineistosta pois sellaiset kirjat, jotka eivät ole pelkästään tarinallisia eli erilaiset magneetti-, leikki-, laulu- ja palapelikirjat kuuluivat näihin. Mukana on kuitenkin kolme tunnetaitoja käsittelevää kirjaa, sillä niissä on myös selkeä juoni. Kirjoja ei ole jokaiselta kuukaudelta, sillä samat kirjat toistuivat tilastoissa. En myöskään halunnut käyttää useaa saman kirjailijan kirjaa, sillä tällöin analyysistä voisi tulla yksipuolinen. Aineiston lainasin Kauhavan kaupunginkirjastosta.

Tilastot antavat mahdollisimman todenmukaisen kuvan siitä, millaista lastenkirjallisuutta suomalaiset ostavat ja lukevat. Aineiston heikkoutena on sen yleistettävyyys eli miten paljon myydyt kirjat kertovat siitä, paljonko todella luetaan – kirjastosta lainaaminen on kuitenkin yleistä Suomessa. Uskon kuitenkin, että aineistona olevat kuvakirjat antavat osviittaa siitä, minkä tyylistä lastenkirjallisuutta suomalaiset suosivat, sillä kirjan ostaminen vaatii enemmän taloudellisia resursseja sekä tahtoa omistaa tietty teos. Aineistoon valikoituneet kuvakirjat ovat¹:

- Tatu ja Patu - Kovaa menoa kiskoilla (2020) – Havukainen, Aino ja Toivonen, Sami
- Missä Puppe piileksii? (1980) – Hill, Eric (kääntäjä Harainen, Pirkko)
- Taikapölyn salaisuus (2020) – Grahn, Petronella (kirjoittaja Koskela, Päivi Tuulikki)
- Joulupukin joululoma (2020) – Kunnas, Mauri
- Prinsessa Pikkiriikin kesä (2020) – Lampela, Hannele
- Jukka Hukka ja hirveä harmi (2016) – McDonald, Avril (kääntäjä Pikkupeura, Arja)
- Fanni ja levoton liikeri: rauhoittumisen taitojen harjoitteleminen (2020) – Pöyhönen, Julia ja Livingston, Heidi
- Aada ja kiukkuleijona (2020) – Riihonen, Riikka ja Suokas Kaisa
- Ryhmä Hau - 5 minuutin iltasadut (2019) – Nickelodeon (kääntäjä Tiuhonen, Tatu)

¹ Tarkempi kuvaus jokaisen kirjan juonesta löytyy liitteistä.

- Mestarietsivä Peppunen: Voittamaton rosvojoukko (2016) – Troll (kääntäjä Saaritsa, Mayu)

Valikoituneista kuvakirjoista kotimaisia teoksia on kuusi ja käännettyjä teoksia neljä. Panaoun ja Tsilimenin (2010) mukaan lastenkirjojen käännökset voivat aiheuttaa alkuperäisen kulttuurin vinoutumista ja häivyttämistä, mutta koen tämän aineiston käännettyjen teosten toimivan suomalaisessa kontekstissa ilman tällaisia ongelmia. Kirjoittajien joukosta löytyy yhdeksän naista ja kolme miestä sekä yksi määrittelemätön pääkirjoittaja, joten aineiston kirjoittajissa on selkeä sukupuolijakauma, joka voi mahdollisesti vaikuttaa kirjojen päähenkilöihin ja teemoihin. Kaikki muut teokset paitsi *Missä Puppe piileksii?* ovat 2010-luvulla julkaistuja, mistä voidaan päätellä, että uudet kirjat viehättävät ostajia, mutta myös klassikoilla on jyrkää suosio.

4.4. Tutkimusetiikka

Tutkielman eettiset ongelmat riippuvat pitkälti siitä, millaista tiedonkeruumenetelmää käyttää – mitä avoimempi se on, sitä vaikeampi eettisyyttä on pohtia (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 147). Oma aineistoni on julkista, kirjastosta lainattua, joten sen keräämisessä ei ole eettisiä pulmia. Minun tulee kuitenkin pitää mielessä, että lasten kuvakirjoja ei ole kirjoitettu analyysia varten, joten en voi pakottaa niistä ulos sellaisia vastauksia kuin haluan. Pidän myös mielessä sen, etten voi jättää analyysista pois teemoja, jotka eivät vastaa alkuoletuksiani tai eivät muuten vastaa sitä kuvaa, jonka haluan ilmiöstä antaa. Laadullisessa tutkimuksessa tulee muistaa subjektiivisuuden korostaminen eli käsitteet, havainnot ja tulkinnat, joita käyn läpi, eivät kiellä toisenlaisia vaihtoehtoja. Sellaista laadullista tutkimusta, joka tuottaisi objektiivisia tuloksia, ei ole olemassa. (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 189) Positioni tutkielman tekijänä kulkee mukana koko prosessin ajan, ja tiedostan, että pidän itse perheiden monimuotoisuuden representaatioiden moninaistamista tärkeänä ymmärtäen samalla, että kaikki eivät ajattele näin.

5. Analyysi

Aloitin analyysin lukemalla teokset läpi tehden muistiinpanoja tutkimuskysymyksille tärkeistä asioista. Tämän jälkeen etsin yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia, joiden avulla luoda alustavia kategorioita olennaisista teemoista. Jatkoin määrittelemällä kirjojen keskeiset henkilöt ja heidän perhetyyppinsä. Tämän jälkeen ryhmittelin perheet eri kategorioihin, joista lopullisiksi muodostuivat kahden biologisen vanhemman perheet, yksinhuoltajaperheet, sateenkaariperheet, itse valitut perheet,

lapsettomat perheet ja lapset, joilla ei ole vanhempia. Osa perheistä tosin sopi kahteen kategoriaan. Vain *Mestarietsivä Peppunen: Voittamaton rosvojoukko* -kirjassa ei ilmennyt minkäänlaista mainintaa perheestä tai sukulaissuhteista, mikä voi johtua siitä, että päähenkilö on aikuinen, Sherlock Holmes -tyylinen hahmo, jonka tarinalle perhesuhteet eivät ole olennaisia. Seuraavaksi siirryin määrittelemään tarkemmin, millaisia perheenjäsenet ovat, ja millaisia suhteita heidän välillään on, pitäen analyysissä intersektionaalisen otteen eli huomioiden risteävät erot ja niiden merkitykset. Analyysin lopputuloksena voidaan huomata, että aineistossa on esillä yllättävän paljon perheiden monimuotoisuutta, vaikka representaatiot eivät ole aina kovin kirjavia.

OMINAISUUDET

KIRJAT	Kirjan tyyppi	Perhetyypit	Päähenkilöt
Tatu ja Patu – Kovaa menoa kiskoilla	Osa sarjaa Sarjakuvakirja	Yksinhuoltajaperhe Sateenkaariperhe	2 miestä
Missä Puppe piileksii?	Osa sarjaa	Yksinhuoltajaperhe	Naiskoira Poikakoira
Taipölyn salaisuus	Yksittäinen teos	Yksinhuoltajaperhe Lapset ilman vanhempia	2 ihmisenkaltaista tyttöä
Joulupukin joululoma	Yksittäinen teos	Itse valittu perhe Lapseton perhe	Nainen Mies
Prinsessa Pikiriikin kesä	Osa sarjaa	Ydinperhe	2 tyttöä 1 poika
Jukka Hukka ja hirveä harmi	Tunnetaitokirja	Itse valittu perhe Lapset ilman vanhempia	Poikasusi Tyttökissa
Fanni ja levoton liikeri	Tunnetaitokirja	Ydinperhe Sateenkaariperhe Yksinhuoltajaperhe	2 tyttöeläintä 2 poikaeläintä
Aada ja kiukkuleijona	Tunnetaitokirja	Ydinperhe	Nainen 1 tyttö 1 Poika
Ryhmä Hau – 5 minuutin iltasadut	Yksittäinen teos	Itse valittu perhe Lapseton perhe Yksinhuoltajaperhe	1 poika 5 poikakoiraa 1 tyttökoira
Mestarietsivä Peppunen: Voittamaton rosvojoukko	Osa sarjaa Sarjakuvakirja	Ei perhettä	Mies, jonka kasvojen tilalla on peppu

Taulukko 1. Oheisessa taulukossa on esiteltyä olennaisia huomioita kirjoista.

Yleisesti ottaen keskeisiä henkilöitä kirjoissa on 28, kun taas perheitä on 20. Perheitä on siis runsaasti ottaen huomioon, että kirjoja on vain kymmenen. Henkilöt ovat kuitenkin pääosin valkoisia, heteronormatiivisia ja vammattomia, mikä vastaa myös aikaisempien tutkimusten havaintoja (esim. Mokrzycki, 2020; Lo, 2019). Keskeisistä henkilöistä 16 hahmoa on miessukupuolta ja 12 hahmoa on naissukupuolta, eikä muita sukupuolia tullut esille kirjoissa. Naiskirjailijoiden enemmistö ei siis vaikuttanut hahmojen sukupuoliin. Eläinhahmoja ja ihmishahmoja keskeisten henkilöiden joukossa on yhtä paljon, mikä osoittaa niin eläinten kuin ihmisten käytön suosion lastenkirjoissa. On huomioitava, että vain yhdessä kirjassa, *Missä Puppe piileksii?*, eläimiä ei ole antropomorfoitu. On myös oleellista mainita, että viidessä kirjassa päähenkilöinä on lapsia, kolmessa kirjassa aikuisia ja kahdessa kirjassa molempia. Iästä huolimatta kaikki hahmot tuntuvat olevan yhteiskunnallisesti hyvässä asemassa, mikä kertoo keskiluokkaisuuden normina olettamisesta. Seuraavissa alaluvuissa tulen hahmottamaan tarkemmin, millaisia perheitä kirjoissa on esillä, ja millaisia merkityksiä näillä representaatioilla, tai niiden vähyydellä, on.

5.1. Kahden biologisen vanhemman perheet

Kolmessa kuvakirjassa on mukana perhe, jossa on kaksi biologista vanhempaa ja lapsia. Tällainen perhemalli on myös todettu kaikista yleisimmäksi kuvaelmaksi perheestä lastenkirjoissa siitä huolimatta, että Tilastokeskuksen (2017) mukaan yleisin perhetyyppi Suomessa on lapseton aviopari. Tätä tyyppiä seuraa kuitenkin vahvasti aviopari, jolla on lapsia. Riihosen ja Suokkaan (2020) kirjassa *Aada ja kiukkuleijona* esitellään perhe, joka koostuu äidistä, isästä, isosiskosta ja pikkuveljestä. Täysin samanlainen perhe on esillä myös Lampelan (2020) kirjassa *Prinsessa Pikkiriikin kesä*. Samassa kirjassa mainitaan myös toinen perhe, jossa voimme olettaa olevan äiti, isä ja lapsi. Pöyhösen ja Livingstonin (2020) teoksessa *Fanni ja levoton liikeri* yhtenä neljästä perhetyypistä on äidin, isän ja poikalapsen muodostama perhe.

Aada ja kiukkuleijona -kirjassa sadun henkilöinä toimii Aada, äiti ja pikkuveli Aapo – isää ei siis näytetä kertaakaan, eikä hänestä puhuta. Isän voidaan kuitenkin olettaa olemassa, sillä kuvituksesta nähdään perheen talossa esillä oleva hääkuva ja hymypoikapatsas, joka ei voi olla pikkuveljen oma. Talossa on myös esillä matkalaukku, mikä voi viitata esimerkiksi isän töihin työmatkojen muodossa tai usein tapahtuvaan matkailuun. Perhe näyttäytyy siis heteronormatiivisena, valkoisena, keskiluokkaisena ja vammattomana ydinperheenä, mutta tiedostan tämän olevan oma tulkintani tilanteesta. Näiden lisäksi kirjan äiti kuvataan ensisijaisena huoltajana ja konfliktien ratkaisijana;

äidille lapset kertovat tapahtuneet asiat, ja äiti on se, joka auttaa, ymmärtää, opettaa, rauhoittaa ja tekee asioita lasten kanssa:

*”Aapo on tosi pahoillaan mutta ei osannut pyytää sinulta anteeksi. Ymmärrän, että olet vihainen. –
– Vaikka kiukuttelu ei haittaa, kiukuspäissään voi tehdä jotain typerää. Siksi kiukkuleijonaa
kannattaa opetella pitämään talutusnuorassa.”*

Muun muassa Mokrzycki (2020, 4–6) on todennut, miten lastenkirjoissa isät erotetaan kasvatuksellisesta vastuusta, ja äitien osoitetaan olevan luonnollisia hoivaajia ja hoitavan lapsiin sekä kotiin liittyvät työt. *Aada ja kiukkuleijona* -kirjassa näemme juuri tällaisen stereotyyppisen tilanteen, mikä johtaa haitallisiin odotuksiin naisena/äitinä ja miehenä/isänä olemisesta. Kirjassa on myös muita sukupuolittuneita stereotyyppioita, kuten lastenhuoneen tavarat, jotka on selkeästi jaoteltu ”tyttöjen” ja ”poikien” omiin, ja oven kyltti, jossa Aapo on kirjoitettu sinisellä ja Aada pinkillä – Aapon nimi on myös ensimmäisenä, vaikka hän on nuorempi lapsi. Tämä luo kuvan, että poikalapsi nähdään jollain tavalla tärkeämpänä.

Myös *Prinsessa Pikkiriikin kesässä* on mukana edellistä kirjaa vastaava perhe: valkoinen ja vammaton äidin, isän, isosiskon ja pikkoveljen ydinperhe. Sadussa tähän perheeseen ei kuitenkaan tutustuta paljoa, sillä Pikkiriikki viettää aikansa mummun ja papan luona, jotka ovat myös valkoisia, vammattomia ja erittäin hyväkuntoisia. Mummu on hyvin roisi ja vapautunut, mutta hän on pappaan verrattuna suuremmissa huoltajan roolissa jatkaen oletusta naisten luonnollisesta hoivavietistä. Pikkiriikki ja hänen ystävänsä Pöjöläinen ovat perinteisen tyttömäisiä kutsuessa itseään prinsessoiksi ja käyttäen mekkoja, mutta luonteeltaan he ovat aktiivisia ja ilkeäkurisia. Pikkiriikki ja Pöjöläinen esittävät myös ideoita tulevaisuuden ammateistaan:

”Minä luulen, että minusta tulee isona supersankari, Pikkiriikki pohti. Sellainen oikein nopea, joka osaa lentää! Ja syöstä tulta! – – Ehkäpä minä ryhdynkin sitten pankkirosvoksi! Sitten sinä joudut jahtaamaan minua joka päivä, Pöjöläinen kikatti.”

Tytöt siis kuvataan jopa stereotyyppimaisen poikamaisiksi eli seikkailullisiksi ja rohkeiksi, jotka useammin poikien luonnetta heijastavia ominaisuuksia (esim. Berry ja Wilkins 2017; Cacciatore ja Koiso-Kanttila 2008 [viitattu Ylönen 2016, 169]). Sadussa on mukana myös Eetu, josta tulee kirjan lopussa tyttöjen kaveri, ja Eetu taas osoitetaan ilkeäksi, yksinäiseksi ja herkäksi verrattuna tyttöihin. Sukupuoliroolit ovat siis kääntyneet pääläelleen, mikä antaa lapsille positiivista vahvistusta siitä, että

tunteet, mielenkiinnot ja käytösmallit eivät rajaudu sukupuoleen. Perheiden monimuotoisuutta kirjassa ei kuitenkaan ole paljoa, sillä myös Eetun elää on ydinperheessä. Pikkiriikin vanhempien tosin osoitetaan kirjan alussa olevan riittäisissä väleissä, mutta heidän väliset ongelmansa eivät pääse suureen rooliin, koska saamme lopulta kuulla vain onnellisen lopun. Jos kirja olisi keskittynyt tähän enemmän, se olisi toiminut hyvänä Bishopin (1990) määrittelemänä, omia kokemuksia heijastavana, peilinä (Mokrzycki 2020, 3) lapsille, joiden vanhemmilla on esimerkiksi avio-ongelmia.

Fanni ja levoton liikeri esittelee lukijalle monenlaisia eläinperheitä, joilla on erilaiset dynamiikat tuoden monimuotoisuutta suoraan lasten silmien eteen. Pääosassa on kuitenkin Ralfin perhe, johon kuuluu hän (liikeri), äiti (tiikeri) ja isä (leijona). Perhe voidaan siis nähdä monietnisenä, sillä Ralfin vanhemmat eivät ole samaa lajia, ja kirjassa tuodaan esille käytänteitä ja tapoja (kulttuurisia), jotka erottavat tiikerin ja leijonan: perhe on siis kahden kulttuurin perhe. Voidaan kuitenkin pohtia, miksi lajit menevät juuri näin päin: onko isä leijona sen vuoksi, että leijonat nähdään viidakon kuninkaina? Hahmot ovat luonnollisesti antropomorfoituja – perhe istuu aamupalapöydässä juttelemassa, mutta silti mukana on myös eläimellistä aineista. Isä ja äiti osoitetaan yhtä tärkeinä huoltajina Ralfille, mikä on erityisen tärkeää tiedostaa, vaikka tämäkin voidaan nähdä stereotyyppisenä, sillä äidin hoivaaminen liittyy kodin sisäpuolella olevaan toimintaan, kun taas isän kodin ulkopuolella olevaan toimintaan. Isä lukee myös lehteä, mikä on tyypillistä isän toimintaa lastenkirjoissa ja -mediassa (kts. esim. Gunilla Bergström, *Mikko Mallikas*; Geololo McHugh, *Minun kotini*; Jill Murphy, *Peace at last* ja Astley Baker Davies [tuotantoyhtiö], *Pipsa Possu*).

5.2. Yksinhuoltajaperheet

Yksinhuoltajaperheitä on esillä kirjoissa kaikista eniten, peräti seitsemän. Näistä kuudessa yksinhuoltajana toimii äiti, mikä jatkaa olettamusta siitä, että naiset ovat lasten pääasiallisia hoivaajia ja huoltajia. Hill (1980) esittelee kirjassaan *Missä Puppe piileksii?* koiraäidin, jolla on yksi pentu, joka vaatii paljon peräänkatsomista. Pöyhönen ja Livingston (2020) tuovat *Fanni ja levoton liikeri* -kirjassa esille kaksi yksinhuoltajaäitiä, joista molemmilla on yksi lapsi. Myös Grahnin (2020) kirjassa *Taipölyn salaisuus* on kaksi yksinhuoltajaäitiä, joista toisella on yksi lapsi, mutta toisella peräti viisi. Havukaisen ja Toivosen (2020) teoksessa *Tatu ja Patu - Kovaa menoa kiskoilla* päähenkilöt Tatu ja Patu ovat jo aikuisia, mutta he ovat olleet yksinhuoltajaäidin lapsia. Vain Nickelodeonin (2019) kirjassa *Ryhmä Hau - 5 minuutin iltasadut* voidaan nähdä yksinhuoltajana mies, joka on vielä lapsen vaari eikä isä. Suomessa naisyksinhuoltajia on huomattavasti enemmän kuin miesyksinhuoltajia (Tilastokeskus 2017), joten äitien enemmistö on perusteltua ja oletettavaa.

Missä Puppe piileksii? on hyvin pelkistetty satu, joka on tämän aineiston ainut eläimistä kertova kirja, jossa eläimiä ei ole antropomorfoitu. Pepi, Pupen äiti, ja Puppe ovat molemmat tavallisia lemmikkikoiria, minkä vuoksi heidän perhettään on haastavaa heijastaa ihmismaailmaan ja lapsen ymmärrykseen siitä, että he ovat monimuotoinen perhe. Kirjasta voidaan kuitenkin huomioida keskiluokkainen talo, jossa Pepi ja Puppe saavat asua: talo on kaksikerroksinen, siisti ja kuvissa näkyy paljon hienoja huonekaluja, kuten iso kaappikello, flyygeeli ja muhkea sänky. Edes näin yksinkertainen satu ei siis ole vapaa keskiluokkaisuuden ideaalilta ja lastenkirjallisuuden ideologioilta (esim. Muthukrishnan ja Kelley 2017; McCallum ja Stephens 2010). Lastenkirjallisuus on kulttuurinen rakenne, joka on kehittynyt pitkän ajan kuluessa, joten institutionaaliset ideaalit löytyvät vääjäämättä lastenkirjallisuuden sisällöistä (Panjwani 2020, 5).

Fanni ja levoton liikeri -kirjassa kahdella lapsella, Fannilla (elefantti) ja Vilillä (kenguru), mainitaan olevan vain äiti. Fanni kertoo äidistään:

”Asun äitini kanssa Vinhavaarassa metsän laidalla. – Äiti sanoo, että pisarat korvissani ovat kuin onnenkyyneleitä, joita äidillä oli silmissään, kun hän sai minut.”

Äidistä tiedämme siis vain sen verran, että hän oli todella onnellinen saadessaan Fannin, mikä voi viitata esimerkiksi raskauden vaikeuteen tai haluun saada lapsen yksin. Vilin perhemuoto jää epäselvemmäksi, mutta isää ei mainita tekstissä tai kuvissa, joten voimme melko varmasti olettaa Vilin äidin olevan yksinhuoltaja. Kuvista voidaan myös pistää merkille Vilin äidin tuuheat kiharat hiukset, joita kenguruilla ei tyypillisesti ole. Herää kysymys, onko kirjassa vain haluttu erottaa naishahmot mieshahmoista hiusten pituuden avulla, vai onko hiusten tarkoitus olla afro, viitaten etnisyyteen. On myös mielenkiintoista, miten Afrikasta, Aasiasta ja Australiasta peräisin olevat eläimet on tuotu teoksessa Suomen maisemiin häivyttäen samalla alkuperäisille alueille ominaiset piirteet. Näinkin lyhyessä sadussa kuitenkin ehditään esitellä kaksi yksinhuoltajaäitiä, jotka selvästi pärjäävät huoltajina ilman ongelmia liittyen yksinhuoltajuuteen.

Taikapölyn salaisuudessa kaikki perhemuodot jäävät pieneen osaan ja epäselviksi. Kuvien perusteella haluan kuitenkin tässä mainita kaksi perhettä, joissa näytetään vain äiti ja lapsia. Toisena on keijuäiti, joka nukuttaa viittä lastaan lukemalla heille satuja. Keijut ovat kaikki valkoisia ja hyvin näteiksi kuvattuja, mutta kaikki lapset nukkuvat samassa sängyssä, mikä voi kertoa niin boheemista elämäntyylistä kuin luokka-asemasta. Toisena perheenä on lohikäärmeäiti ja hänen lapsensa, jotka kertovat toisilleen, miten paljon rakastavat toisiaan. Heidät on piirretty hyvin länsimaisen

stereotyyppisesti eli äidillä on pinkit piikit ja lapsella siniset osoittaen heidän sukupuolensa. Lohikäärmeiden esittäminen kuvakirjoissa voi tuntua päältäpäin neutraalilta, mutta on hyvä huomioda, kenen lohikäärmemyyttejä representoidaan: esimerkiksi eurooppalaisten vai kiinalaisten (Krueger ja Lee 2016, 19). Toisin sanoen kirjan lohikäärmeet ovat kuvitettu länsimaisten lohikäärmemyyttien mukaisesti.

Tatu ja Patu ovat *Tatu ja Patu – Kovaa menoa kiskoilla* -kirjassa jo aikuisia, mutta on kuitenkin hyvä huomioda, että he ovat yksinhuoltajaäidin lapsia. Heidän isästään ei ole mitään tietoa, ja heidän äitinsä, Outi, kasvatti kaksoset aikuisiksi, kunnes lähti itse jälleen tekemään rakastamaansa tutkimustyötä. Äiti ei vaikuta Tatulle ja Patulle hirveän läheiseltä ottaen huomioon, että he puhuvat enemmän muista sukulaisistaan, kuten serkuista ja sedästä. (Havukainen ja Toivonen 2018, 9–11) Tatu ja Patu ovat muillakin tavoin hyvin monimuotoisia: Vaikka kaksoset ovat valkoisia ja pärjäävät ilmeisesti taloudellisesti, he kärsivät selvästi ahdistuksesta ja paniikkikohtauksista. Heillä on myös outooppinen ylitila -diagnoosi (Havukainen ja Toivonen 2018, 29), mikä selvästi viittaa johonkin keskittymishäiriöön – aiheella siis leikitellään tehden siitä lähestyttävämpi ja normaalimpi lapsille, jotka tarinaa kuulevat. Kirjan yksi kohta korostaa hyvin kaksosten ahdistusta:

”Ei kun... Emme löydäkään...” Tatu sanoo.

”PANIIKKI!” Patu huutaa.

”Emme ikinä löydä paikallemme, jäämme tuntemattomaan vaunuun ikuisiksi ajoiksi! Emme näe enää ikinä sukulaisiamme tai kotiamme!” Tatu sanoo.

”KAIKKI ON OHI!” Patu huutaa.

Periaatteessa Tatu ja Patu ovat myös lyhytkasvuisia, koska he ovat aikuisia, mutta lapsen kokoisia; tämä ja heidän käyttäytymisensä tosin selitetään sillä, että he tulevat Outolasta, joka on melko mystinen kaupunki. Myös heidän asunsa osoittavat stereotyyppien rikkomista, koska Tatulla on yllään aina pinkkiä ja Patulla sukupuolineutraalia keltaista. Tatulla on myös silmälasit, joita tässä aineistossa muilla tärkeillä henkilöillä ei ole. Tatu ja Patu eroavat muiden kirjojen päähenkilöistä antaen lapsille erilaisia roolimalleja ja samaistuttavuuden kohteita.

Ryhmä Hau – 5 minuutin iltasadut -kirjan yhdessä sadussa seikkailee Aleks ja hänen vaarinsa Herra Totteri. Aleksin muusta perheestä ei puhuta missään vaiheessa, ja vaarin näytetään käyttäytyvän huoltajan tavoin yrittäen vahtia ja estää häntä joutumasta vaikeuksiin. He ovat valkoisia, vammattomia ja varmasti taloudellisesti hyvin toimeen tulevia, sillä Herra Totteri omistaa

ravintolayrityksen. Smith-D'Arezzon (2018, 31) mukaan on vaikeaa löytää satuja, joissa lapsen adoptoisi joku sukulainen, joten kirjan voidaan nähdä normalisoivan tätä perhetyyppiä. Tosin esimerkiksi suomalaisten rakastamassa Teuvo ”Teutori” Koskisen *Miina ja Manu* -kirjasarjassa kissasisarusten huoltajana toimii miessukulainen, joka on heidän enonsa. Miespuolisia huoltajia ja adoptointia suvun sisällä on siis kuvattu aiemminkin, joskin se on erittäin harvaa.

5.3. Sateenkaariperheet

Kaikista kirjoista kahdessa on mukana sateenkaariperhe, mutta he eivät ole suuressa osassa tarinoita. Pöyhösen ja Livingstonin (2020) *Fanni ja levoton liikeri* -kirjassa on kaksoset, joilla on kaksi isää. Myös Havukaisen ja Toivosen (2020) teoksessa *Tatu ja Patu - Kovaa menoa kiskoilla* on kahden isän ja kahden lapsen perhe, joten sateenkaariperheistä annetaan melko yksipuolinen kuva. Seksuaali- tai sukupuolivähemmistössä eläminen ei ole vielä kukaan helppoa, vaikka yleinen ilmapiiri on muuttunut paljon viime vuosikymmenien aikana (Monimuotoiset perheet Ry 2021), joten ei ole yllättävää, että sateenkaariperheitä ei ole tämän enempää näkyvillä aineistossa.

Lilli ja Lenni ovat mustajoutsenkaksoset kirjassa *Fanni ja levoton liikeri*, ja he elävät sateenkaariperheessä.

”Lillillä ja Lennillä on sama syntymäpäivä, sillä he ovat kaksosia! He asuvat isiensä kanssa lammen rannalla.”

Tätä enempää emme kuitenkaan saa heidän perheoloistaan tietää. Pöyhösen ja Livingston ovat kuitenkin saattaneet tehdä tietoisien valinnan ottaessa kirjan sateenkaariperheeksi juuri mustajoutsenia, sillä homoseksuaalisuus on yleistä mustajoutsenten parissa: urosmustajoutsenparit joko ryöstävät munat toisesta pesästä tai muodostavat väliaikaisen polygaamisen suhteen naaraan, joka häädetään munimisen jälkeen, kanssa (MacFarlane ym. 2007, 30). Perheessä voi siis olla biologisia siteitä tai sitten ei. Lillissä ja Lennissä sen sijaan huomioitavaa on, miten heidät erottaa ainoastaan Lillin sulkapampulasta, mikä kertoo ehkä sukupuolittamista enemmän siitä, että kuvia katsovien lapsien halutaan erottavan kaksoset jostain ulkonäöllisesti.

Tatu ja Patu – Kovaa menoa kiskoilla -kirjassa Tatu ja Patu pelaavat yhdessä kahden lapsen sateenkaariperheen kanssa. Perhe on valkoinen ja ainakin ulkoisesti täysin vammattoman oloinen. Huomion arvoista on, että toinen lapsista näyttää toiselta isältä ja toinen toiselta, mikä on periaatteessa

nokkelaa, mutta toisaalta se voidaan nähdä stereotyyppisenä ja heteronormatiivisena kuvauksena. Perhe voidaan tietenkin tulkita myös toisin: kaksi isää junamatkalla omien lastensa kanssa, mutta ottaen huomioon, miten kaikki pelaavat yhdessä samassa loosissa, he vaikuttavat perheeltä. Asioita vain heteronormatiivisesti tulkitseva ei kuitenkaan välttämättä näe tilannetta näin. Tässäkin tapauksessa kyseessä tosin olisi monimuotoinen perhe (yksinhuoltajaisä), ja samalla nämä hahmot antaisivat muutenkin edistyksellistä esimerkkiä isän roolista vanhempana.

5.4. Itse valitut perheet

Lasten kuvakirjoissa on usein mukana henkilöahmoja, joiden perheestä ei puhuta mitään, tai joiden lähipiiriin kuvataan vain ystäviä, jolloin lukija saa kuvan ystävysten muodostamasta perheestä. Tällainen perhemuoto on hahmojen itse löytämä ja valitsema, mutta aivan yhtä tärkeä kuin biologinen perhe. Aineistosta tällaisia perheitä löytyi kolme: McDonaldin (2016) kirjassa *Jukka Hukka ja hirveä harmi* päähenkilöinä toimii kaksi ystävyttä, jotka asuvat yhdessä ilman minkäänlaista mainintaa perheistä. Nickelodeonin (2019) *Ryhmä Hau - 5 minuutin iltasadut* -kirjassa päähenkilö Riku ja Ryhmä Haun pennut voidaan nähdä perheenä, sillä heidän muusta perheestään ei puhuta missään vaiheessa. Joulupukki, Joulumuori ja tontut voidaan myös nähdä tällaisena perheenä Kunnaksen (2020) kirjassa *Joulupukin joululoma*.

Jukka Hukka ja hirveä harmi -kirjassa päähenkilöinä toimii Jukka (susi) ja Katri (kissa), jotka asuvat yhdessä puumajassa. He ovat selkeästi lapsia, koska he leikkivät ja käyttäytyvät leikkisästi, mutta silti he asuvat ilman vanhempia. Puumaja on täynnä kuvia Jukasta ja Katrista leikkimässä kaikenlaista yhdessä. Kodin seinällä on myös taulu, joka korostaa itse valittua perhemuotoa:

”Jukka + Katri = parhaat ystävät.”

Tästä huolimatta kirjan kuvista voidaan huomata, miten eriarvoisesti Jukkaa ja Katriä kohdellaan: Kattrilla ei ole ikinä yllään vaatteita, paitsi pukeutumisleikin aikana, mutta Jukalla on aina päällä eri värisiä villapaitoja. Vaatteiden sijasta Kattrilla on aina vahvat siniset rajaukset silmissä. Kaikilla kirjan naishahmoilla on lähinnä yllään vain vaihtuvia asusteita verrattuna mieshahmoihin, jotka esitetään täysissä asukokonaisuuksissa. Tämä voidaan lukea naishahmojen seksuaalisointina, ja selkeänä stereotyyppien uusintamisena, sillä naiset yhdistetään usein kissoihin, jotka ovat feminiinisiä, siistejä ja kodissa viihtyviä, saduissa ja mediassa (Arnold-Scerbo 2017). Kokonaisuudessaan vanhempien poisjätto kirjassa voidaan nähdä toimivana, sillä se antaa mielikuvitukselle varaa luoda perheistä

sellaiset, kun haluaa, mutta tämä on myös rajallista, sillä kirjan lukija heijastaa todennäköisemmin yhteiskunnan normit mukaan kirjaan kuin lukee perheet monimuotoisina, jos kyseessä ei ole monimuotoisessa perheessä asuva henkilö (Lo 2019, 24).

Kirjassa *Ryhmä Haun – 5 minuutin iltasadut* Riku ja Ryhmä Haun pennut seikkailevat useassa eri sadussa auttaen kaupungin asukkaita. Riku on 10-vuotias poika, jonka vanhemmista tai muusta huoltajasta ei ole minkäänlaista mainintaa. Riku on viisas, rohkea, vastuuntuntoinen ja taitava – oikeastaan häntä voisi luulla aikuiseksi, jos emme tietäisi, että hän on vasta lapsi. Riku pitää huolta pennuista, jotka ovat tässä kirjassa Samppa, Vainu, Rolle, Rekku, Kaja ja Toma. Joukossa on siis vain yksi tyttö, Kaja. Riku ja pennut voidaan nähdä toistensa perheenä, koska he asuvat yhdessä ja luottavat toisiinsa: he osoittavat toisilleen jatkuvaa hellyyttä, kehuja, nuolaisuja, hymyjä ja sylissä olemista. Rikulla on myös niin sanottuja lentäviä lauseita, jotka hän osoittaa pennuille sadusta toiseen:

”Olette kymppin pentuja!”

”Ei työtä liika suurta, ei pentua liika pientä!”

”Milloin tarvitset tassua, hihkaise apua!”

Yhtenä tärkeimpänä huomiona kirjan monimuotoisuudesta ei ole Rikun valkoisuus tai vammattomuus, vaan keskiluokkaisuus. Riku ja pennut ovat jatkuvasti hienon edistyneen teknologian piirissä, ja heillä on valtava vartiotorni sekä kaikki välineet, mistä tahansa pelastustilanteesta on kyse. Koko kaupungilla on tosin outo suhtautuminen rahaan, sillä esimerkiksi yhdessä sadussa kaupungista löydetään valtava määrä kultaa, mutta se kaikki käytetään patsaaseen kanasta nimeltä Kanatuinen. Liian monissa lastenkirjoissa pidetäänkin yllä keskiluokkaisuuden oletusta (esim. Mokrzycki 2020), mutta historiallisesti saduthan ovat käsitelleet paljon todellisia ongelmia liittyen köyhyyteen ja eriarvoisuuteen (Apo 2018, 315). Kontrastina tälle kirjassa on kuitenkin esillä ympäristövastuullisuutta, sillä Rekun tehtävä ryhmässä on käyttää kierrätysmateriaaleja kaiken korjaamiseen. Tämä tosin vastaa Muthukrishnanin ja Kelleyn (2017, 964) tutkimusta kestävyyydestä lastenkirjoissa, jossa selvisi, että mieshahmot kierrättävät huomattavasti naishahmoja enemmän verrattuna siihen, että naiset taas kuluttivat enemmän. Tässä teoksessa kierrättäminen tosin jää pienelle huomiolle, mutta tapahtuu kuitenkin mieshahmon toimesta, mikä toimii yhtenä hyvänä esimerkkinä teoksen vahvasta sukupuolittuneisuudesta.

Kirjan pennut ovat luonnollisesti antropomorfoituja, joten emme voi jättää huomioimatta koirien rotujen merkitystä, sillä usein antropomorfoidut eläimet ovat kulttuurillisesti valkoisia (Krueger ja

Lee 2016, 19). Jokaisen pennun rodulliset juuret voidaan jäljittää Eurooppaan, paitsi Rekun, sillä hänen ollessa sekarotuinen emme tiedä, mitä rotuja hänessä on. On kuitenkin merkittävää, että kaikki koirat tulevat pääosin valkoisilta alueilta, ja ovat myös suosittuja rotuja, kuten labradorinnoutaja, saksanpaimenkoira ja cockerspanieli. Kirjan päähenkilökoirat ovat siis kulttuurillisesti valkoisia ja ihmisankarina toimii poika, mikä ei ole kovinkaan progressiivista, siitä huolimatta, että heidät voidaan laskea monimuotoiseksi perheeksi. Toinen asia, mihin pennuissa voidaan kiinnittää huomio, on heidän sukupuolensa. Pennut ovat yhtä lailla rohkeita ja aktiivisia, mutta selkeitä ulkonäöllisiä eroja löytyy: Kaja on ryhmän ainut tyttökoira ja hänellä on yllään pinkit vaatteet, mikä on erittäin stereotyyppistä. Hänen pitkät silmäripsensä kiinnittävät myös huomion, sillä kellään poikapennuista tai mieshahmoista ei ole silmäripsiä ollenkaan. Usein naishahmot ja mieshahmot erotetaan toisistaan silmäripsien ja pitkien hiusten avulla (Berry ja Wilkins 2017, 12), mutta se ei tee siitä yhtään vähemmän vanhanaikaista ja seksististä.

Joulupukin joululomassa Joulupukki, Joulumuori ja Korvatunturin kaikki tontut viettävät lomaa yhdessä. Heidät voidaan nähdä yhtenä suurena perheenä monesta syystä: Joulupukilla ja Joulumuorilla ei ole omia lapsia, tonttulapsia on paljon, mutta heillä ei ole selkeitä vanhempia, kaikki välittävät ja pitävät huolta toisistaan, tontut asuvat niin lähekkäin, että heidän puhutaan asuvan omissa huoneissaan eikä tuvissa, kaikki nähdään tasa-arvoisina ja tonttuja on monista eri etnisistä taustoista.

”Monet vetäytyvät omiin huoneisiinsa, kuka muistelemaan vanhoja hyviä aikoja, kuka puuhailemaan sellaisia mukavia asioita, joihin ei muulloin ole aikaa.”

Kaikista tontuista huokuu niin suuri lämpö kirjan lukijalle asti, että heitä on vaikea nähdä minään muuna kuin yhtenä suurena perheenä.

”Pian iloinen puheensorina täyttää salin, kun lahjatontut kertovat kotiväelle, mitä kaikkea hassua kierroksella taas olikaan sattunut.”

Yhteiskuntamme normeja on tosin hieman vaikea soveltaa Korvatunturin asukkaisiin, sillä esimerkiksi kaikilla naishahmoilla on kirjassa hameet tai mekot yllä, ja mieshahmoilla taas on kasvokarvoitus, mutta tätä on vaikea nähdä stereotyyppisenä, koska tontut kuvataan yleisesti tällä tavalla. Tontut eivät kuitenkaan ole ihmisiä vaan haltijoita, joten käytännössä heidät voitaisiin kuvata hyvinkin nykyaikaisin tavoin, eikä vanhoihin aikoihin ja tapoihin juuttuneina. Se, että tontut ovat haltijoita liittyy oleellisesti myös Korvatunturin asukkaiden varallisuuteen: paikassa ei ole köyhyyttä

tai puutetta mistään, mutta tämä johtuu siitä, että tontut taikovat niin tavaroita kuin lahjoja. Nykyaikaan on kuitenkin selkeä viittaus kuvassa, jossa näkyy aurinkokennoja, mikä saattaa kertoa siitä, että Korvatunturilla käytetään uusiutuvia luonnonvaroja. Tässäkin teoksessa perheiden monimuotoisuus tosin jää pieneen rooliin päähenkilöiden ollessa valkoisia, hetero-oletettuja ja vammattomia – tai oikeastaan vielä erityisen kykeneviä aivan kaikkeen. *Joulupukin joululoma* on silti aineiston ainut teos, jossa nähdään selkeästi kaikenlaisia vartalotyyppisiä eikä vain yhteiskunnallisesti hyväksytyjä laihooden eri muotoja.

5.5. Lapset, joilla ei ole vanhempia, ja lapsettomat parit

Tässä tutkielmassa olen yhdistänyt kaksi perhetyyppiä sen vuoksi, että näiden perheiden merkitys osana kirjojen juonta ei ollut suuri. Grahnin (2020) *Taikapölyn salaisuudessa* päähenkilökaksoset ovat selvästi lapsia, mutta heillä ei ole vanhempia, joista puhuttaisiin. McDonaldin (2016) kirjan *Jukka Hukka ja hirveä harmi* päähenkilöt voidaan nähdä toistensa perheenä, mutta heillä ei myöskään ole vanhempia siitä huolimatta, että he ovat lapsia. Lapsettomiksi perheiksi voidaan määritellä Joulupukki ja Joulumuori Kunnaksen (2020) *Joulupukin joululoma* -kirjassa, ja Taimi-emäntä ja Eki-isäntä Nickelodeonin (2019) teoksessa *Ryhmä Hau - 5 minuutin iltasadut*.

Taikapölyn salaisuudessa päähenkilöinä toimii kaksoset Nitiäinen ja Natiainen, jotka erottaa toisistaan vain eri väristen laukkujen perusteella. Heidän vanhemmistaan ei ole tietoa. Heidän perhetyyppinsä jää siis varjoon sadussa, emmekä näe heidän puunjuuressa olevan kotinsa kuin ulkopuolelta. Nitiäinen ja Natiainen ovat molemmat valkoisia, vammattomia tyttöjä, joilla on paljon lapsenomaista innostusta, energiaa ja uteliaisuutta. He ryntäävät etsimään tietoa ja ovat sadun auttava osapuoli, joten he eivät käyttäydy vanhanaikaisen tyttömäisinä ja apua tarvitsevina (esim. Apo 2018):

”JOKU TIETÄÄ, JOKU EI. EMMEKÄ ME TIEDÄ! – – Me selvitämme tämän.”

Mielenkiintoista on kuitenkin se, että kaikki muut kirjan henkilöt ovat hyvin sukupuolittuneita eli kaikkien sukupuoli pystytään määrittämään ulkonäön ja vaatteiden perusteella, mutta Nitiäinen ja Natiainen ovat androgyynisiä. Kaikilla muilla naishahmoilla on esimerkiksi pitkät ripset, mutta kaksosilla taas ei.

Jukka Hukka ja hirveä harmi -kirjan Jukka ja Katri voidaan laskea myös lapsiksi, joilla ei ole vanhempia eli orvoiksi, sillä heidän vanhemmistaan ei ole minkäänlaista mainintaa. Jukan ja Katrin

ominaisuuksia erittelin jo kappaleessa 5.4., joten en tässä niitä toista. Tarinan juonelle vanhempien tai muun huoltajan läsnäolo olisi kuitenkin ollut oleellista, koska kirja käsittelee tunnetaitojen harjoittamista, mitä tehdään normaalisti yhdessä huoltajan kanssa. Kirjassa tunnetaitoja harjoitetaan kuitenkin tuttavien avustukselle, mikä saattaa antaa kirjaa lukevalle lapselle sellaisen kuvan, että tunteita ei tarvitse tai saa käsitellä huoltajan kanssa. Positiivisesti ajateltuna tilanne voidaan nähdä niin, että tunteita saa käsitellä missä vain ja kenen tahansa luotettavan aikuisen kanssa. McDonaldilla olisi kuitenkin ollut loistava tilaisuus puhua kirjassa esimerkiksi adoptiosta tai sijaishoidossa olemisesta, sillä tästä aiheesta kertovia kirjoja on vaikeaa löytää – lastenkirjoilla olisi loistava mahdollisuus normalisoida adoptio, ja tehdä siitä yhteiskunnallisesti hyväksyttävämpää (Smith-D’Arezzo 2018, 31–32). Teos on kuitenkin päätetty jättää avoimeksi perhetyypin suhteen, joten emme voi puhua muusta kuin hypoteettista potentiaalista, jota kirjalla olisi ollut.

Joulupukilla ja Joulumuorilla ei ole lapsia *Joulupukin joululomassa*, joten he ovat selkeä lapseton perhe. Aiheesta ei kuitenkaan puhuta mitään niin tässä kuin muissakaan Mauri Kunnaksen kirjoissa, joissa Joulupukki ja Joulumuori seikkailevat, joten jää epäselväksi, onko lapsettomuus tahatonta vai ei. Parilla on kuitenkin paljon muita tärkeitä ihmisiä ympärillä, joten mahdollisesti lapset eivät ole olleet oleellisia heidän elämässään.

Taimi-emäntä ja Eki-isäntä ovat *Ryhmä Hau – 5 minuutin iltasadut* -kirjassa esiintyvä lapseton pari, eikä myöskään heidän lapsettomuuttaan tuoda esiin suuremmin. He ovat kuitenkin kahden kulttuurin perhe, sillä Taimi on aasialaistaustainen ja Eki valkoinen. Taimin alkuperäinen nimi kirjassa on *Yumi*, mutta suomennos on vaihtanut nimen, mikä samalla vähättelee etnisyyttä ja evää lapsilta tilaisuuden olla tekemisissä muiden kuin suomen kielelle taipuvien nimien kanssa. Pari pitää yhdessä maatilaa pystyssä, mutta Taimi opettaa ladossa myös kungfua ja jujutsua, joista jujutsu kuuluu japanilaiseen perintöön, mutta kungfu taas kiinalaiseen. On siis mielenkiintoista, että Taimi on laitettu opettamaan näitä molempia häivyttäen lajien kulttuuriset erot ja samalla antaen lukijalla kuvan, että kaikki aasialainen voidaan lukea samaan kategoriaan. Positiivista on kuitenkin se, että maatilasta puhutaan Taimin omana, mikä tekisi hänestä tilan pääomistajan, mikä tarkoittaa, että hänellä on auktoriteettia ja valtaa, eikä ole perinteinen kuvakirjojen nainen, joka pitää vain huolta lapsista (esim. Mokrzycki 2020). *Ryhmä Hau – 5 minuutin iltasadut* esittelee siis avartavaa representaatiota niin naisesta kuin varta vasten aasialaisesta naisesta; Taimi on nimittäin myös ainut aasialainen hahmo kaikissa aineiston kirjoissa.

6. Lopuksi

Olen nyt eritellyt yhdeksän eri lasten kuvakirjan sisältämän perheiden monimuotoisuuden löytäen niin odotettavia kuin yllättäviä tuloksia. Yhdessä kirjassa, *Mestarietsivä Peppunen: Voittamaton rosvojoukko*, ei valitettavasti ollut mainintaa perheistä tai edes tilaa tulkita henkilöitä perheeksi, joten aineisto jäi odotettua suppeammaksi. Yhdeksästä Monimuotoiset perheet ry:n (2021) mainitsemista monimuotoisesta perhetyypistä aineistossa esiintyy neljä (yksinhuoltajaperheet, sateenkaariperheet, kahden kulttuurin perheet ja lapsettomat perheet) näistä, mikä on kieltämättä melko vähän. Yksinhuoltajaperheitä oli kuitenkin kirjoissa näkyvillä eniten kaikista perhetyypeistä. Representaatioiden monipuolisuus ja opettavaisuus tosin rakoili välillä enemmän ja välillä vähemmän, mikä vastaa myös aikaisempien tutkimusten havaintoja (esim. Mokrzycki 2020; Berry ja Wilkins 2017; Pesonen 2015).

Kokonaisuudessaan muun muassa sukupuolirooleihin ja sukupuoliesityksiin liittyvät tekijät olivat kuvakirjoissa hyvin stereotyyppisiä ja eriarvoistavia. Tämä vastaa muun muassa Mokrzyckin (2020), Berryn ja Wilkinsin (2017) ja Bartholomaeusin (2016) tutkimuksia, mutta tämän tutkielman puitteissa voidaan huomata myös nykyaikaisia ja mielenkiintoisia nais- ja mieshahmoja esimerkiksi *Prinsessa Pikkiriikin kesässä* ja *Taipapölyn salaisuudessa*. Berryn ja Wilkinsin (2017, 14) mukaan stereotyyppisille sukupuolirooleille altistuneet lapset voivat seurata näitä käytösmalleja oikeassa elämässä, ja samalla lapset alkavat myös odottaa toisilta lapsilta tietynlaista käytöstä. Tämän vuoksi naishahmoja tarvitaan kaikissa samoissa ominaisuuksissa kuin mieshahmoja. Samoin mieshahmoja tulisi moninaistaa, jotta he kaikki eivät olisi vastuusta irrotettuja isiä (*Aada ja kiukkuleijona; Prinsessa Pikkiriikin kesä*), sankareita (*Ryhmä Hau – 5 minuutin iltasadut*) tai villedä ”pojat on poikia” -tyylisiä hahmoja (*Missä Puppe püileksii?*).

Valkoisuus ja keskiluokkaisuus olivat myös teemoja, jotka kulkivat mukana jokaisessa kirjassa todentaen nykyaikaisen lastenkirjallisuuden kentän normeja. Ei-valkoisia ihmisiä esiintyi tärkeiden henkilöiden joukossa vain *Ryhmä Hau – 5 minuutin iltasadut* -kirjassa. Lo (2019) ja Pesonen (2015) ovat ottaneet kantaa tähän lastenkirjallisuuden ongelmakohtaan, ja uskon, ettei tällainen normi vastaa nykypäivän ihmisten todellisuutta niin Suomessa kuin muuallakaan. Panjwani (2020, 3) onkin väittänyt, että representaatiot toisista ovat vääristyneet dominoivien kulttuurien vuoksi. Muun muassa tämän takia valkoinen, keskiluokkainen ja heteronormatiivinen perhe on niin yleinen lastenkirjoissa länsimaisissa valtioissa. McCallumin ja Stephensin (2010, 360) mukaan tällaiset normit voi niin

palvella kuin vakiinnuttaa sosiaalista ylivaltaa. Näin ollen aineiston kaikki kirjat nöyrtyvät jossain määrin tälle sosiaaliselle ja kulttuurilliselle ylivalalle.

Henkilökohtaisesti olen huolissani siitä, miten vammattomuus on äänekkäästi esillä kaikissa muissa paitsi *Tatu ja Patu – Kovaa menoa kiskoilla* -kirjassa. Tässäkin kuvakirjassa päällepäin näkyvin vamma on kuitenkin silmälasien käyttö, minkä niin Gilmore ja Howard (2016) kuin Gonen ym. (2015) ovat maininneet yleiseksi, mutta kunnioittavasti käsitellyksi, vammaksi. Voidaan siis todeta, että monet lasten kuvakirjat eivät halua korostaa ihmisten välisiä eroja tai ainakaan avoimesti keskustella niistä (poikkeuksena esimerkiksi *Fanni ja levoton liikeri*). Toinen asia, joka herätti huoleni, on kodin ja/tai perheen läsnäolo, joka ei rikkoudu missään vaiheessa. Orlov (2003) on määritellyt tämän toisen maailmansodan jälkeiseksi ilmiöksi, mutta selvästikin se on edelleen vahva osa lasten kuvakirjoja. Turvallinen koti ja perhe eivät kuitenkaan ole itsestäänselvyksiä kaikille lapsille, minkä vuoksi jo historiallisesti lastenkirjallisuudessa käsittelyssä olleiden (Apo 2018) yhteiskunnallisten teemojen, kuten köyhyyden, terveyden, syrjinnän ja eriarvoisuuden, tulisi olla esillä myös myydyimpien kirjojen joukossa.

Huolimatta siitä, että monissa kirjoissa on raikkaat ja mielenkiintoiset juonet sekä henkilöt, perheiden osuus jäi usein pieneksi, joten voidaan sanoa, että monimuotoisuutta oli tähän, ja kirjojen määrään, nähden odotettavasti. Ottaen vielä huomioon, että kirjat ovat myydyimpien listalta, monet lapset ovat saaneet nauttia ja oppia näistä monimuotoisuuden representaatioista. Lo (2019, 27) kuitenkin sanoo:

”If we wish to ensure everyone has a voice, then we must work harder to bring in all perspectives. This includes acknowledging the shortcomings of current cultural products, like picturebooks, and providing cultural products that present more expansive storyworlds.”

Saadaksemme lapsille monipuolista representaatiota monimuotoisista perheistä, meidän täytyy saada lastenkirjallisuuden kentälle erilaisia ihmisiä. Ei siis riitä, että monimuotoisuudesta kirjoitetaan, vaan kirjailijoiden tulee olla monimuotoisia taataksemme parhaan mahdollisen kirjon representaatioita. Nykyiset perheiden monimuotoisuuden representaatiot eivät ole vielä riittäviä Suomessa, mutta suunta on oikea. Lastenkirjallisuuden muutospotentiali onkin ihmisten normatiivisten oletusten purkamismahdollisuuksissa (Pesonen 2015, 103). Bartholomaeus (2016, 948) huomauttaa, että ei tule löytää yhtä täydellistä feminististä kirjaa, vaan lasten tulisi saada kuulla useita feministisiä kirjoja. Näin ollen ei siis tule tyytyä yhteen täydelliseen kirjaan perheiden monimuotoisuudesta, vaan tarvitsemme niitä useita kappaleita. Intersektionaalisesta näkökulmasta tämä voisi tarkoittaa

esimerkiksi yksinhuoltajaperhettä, joka ei olisikaan hyvin toimeentuleva tai sateenkaariperhettä, joka ei matkisi heteronormatiivista, keskiluokkaista ja valkoista perhettä ominaisuuksiltaan. Monimuotoisia perheitä ei tule esittää ”tavallisina” ja ”normaaleina” vaan sellaisena kuin ne ovat kaikkine poikkeavuuksineen, ja nämä intersektionaaliset tekijät tulisi normalisoida.

Oma tutkimukseni on vain pieni raapaisu tai aloitus lasten kuvakirjoissa esiintyvän perheiden monimuotoisuuden tutkimiseen, ja tämän vuoksi aihetta tulisi tutkia vielä tarkemmin ja laajemmin Suomessa. Kattava aineisto monen eri vuoden kuvakirjoista tai vertaileva aineisto 1900-luvun ja 2000-luvun kirjojen perheistä olisivat mielekkäitä ideoita jatkotutkimuksille. Tämän tutkimuksen ongelmat piilevätkin juuri aineiston pienuudessa eli mahdottomuudessa tehdä yleistyksiä, ja kuvakirjojen puutteellisissa kuvauksissa minkäänlaisista perheistä, mikä johti välttämättä oletusten ja arvausten tekemiseen. Tiedostan siis, että saadut tulokset ovat täysin omaa tulkintaani. Tämän tutkielman puitteissa kuvakirjojen perheiden monimuotoisuudesta saadaan kuitenkin kuvaelma, joka antaa suomalaisille lapsille tilaa niin samaistumiseen kuin oppimiseen.

Lähteet

Kirjallisuus

- Alastalo, Marja ja Vuori, Jaana. 2021. ”Dokumentit.” Teoksessa *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*, toimittaja Jaana Vuori. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/>. [Viitattu 17.02.2021.]
- Apo, Satu. 2018. *Ihmesatujen historia: näkökulmia kirjailijoiden, kansankertojien ja tutkijoiden traditioon*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Arizpe, Evelyn ja Styles, Morag. 2010. ”Children Reading at Home: An historical Overview.” Teoksessa *Handbook of Research on Children’s and Young Adult Literature*, toimittajat Shelby Wolf, Karen Coats, Patricia A. Enciso ja Christine Jenkins, 4–19. New York: Routledge.
- Arnold-Scerbo, Madison. 2017. ”Cats & Women: Why the Connection?” Viimeksi muokattu 26.7. <https://blog.biodiversitylibrary.org/2017/07/cats-women-why-connection.html>.
- Bartholomaeus, Clare. 2016. ”’Girls Can Like Boy Toys’: Junior Primary School Children’s Understanding of Feminist Picture Books.” *Gender and Education* 28 (7): 935–950. doi:10.1080/09540253.2015.1106443.
- Berry, Taylor ja Wilkins, Julia. 2017. ”The Gendered Portrayal of Inanimate Characters in Children’s Books.” *Journal of Children’s Literature* 43 (2): 4–15.
- Bradford, Clare. 2010. ”Reading Indigeneity: The Ethics of Interpretation and Representation.” Teoksessa *Handbook of Research on Children’s and Young Adult Literature*, toimittajat Shelby Wolf, Karen Coats, Patricia A. Enciso ja Christine Jenkins, 331–344. New York: Routledge.

- BrainyQuote. 2021. "Anthony Browne Quotes." Luettu 16.4.2021.
https://www.brainyquote.com/quotes/anthony_browne_681877.
- Collins, Patricia Hill ja Bilge, Sirma. 2016. *Intersectionality*. Cambridge, UK; Malden, MA: Polity Press.
- Eskola, Jari. 2018. "Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen tutkimuksen analyysi vaihe vaiheelta." Teoksessa *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*, toimittajat Juhani Aaltola ja Raine Valli, 133–157. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Gilmore, Linda ja Howard, Glenn. 2016. "Children's Books that Promote Understanding of Difference, Diversity and Disability." *Journal of Psychologists and Counsellors in Schools* 26 (2): 218–251. doi:10.1017/jgc.2016.26.
- Gonen, Mubeccel; Dursun, Aylin; Topcu Bilir, Zeynep; Tarman, Ilknur ja Nur, Imray. 2015. "A Study on the Depiction of Disability in Illustrated Story Books." *Revista De Cercetare Si Interventie Sociala* 50: 275–292.
- Havukainen, Aino ja Toivonen, Sami. 2018. *Tatu ja Patu, elämä ja teot*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Heath, Shirley Brice. 2010. "The Book as Home? It All Depends." Teoksessa *Handbook of Research on Children's and Young Adult Literature*, toimittajat Shelby Wolf, Karen Coats, Patricia A. Enciso ja Christine Jenkins, 32–47. New York: Routledge.
- Heikkilä-Haltonen, Päivi. 2003. "Patikkamatka maalta kaupunkiin." Teoksessa *Pieni suuri maailma: suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden historia*, toimittajat Liisi Huhtala ja Anna-Liisa Alanko, 216–232. Helsinki: Tammi.
- Huhtala, Liisi. 2003. "Kasvun aika." Teoksessa *Pieni suuri maailma: suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden historia*, toimittajat Liisi Huhtala ja Anna-Liisa Alanko, 38–46. Helsinki: Tammi.
- Ihonen, Markku. 2003. "Suomalainen lastenkirjallisuus 1800-luvulla." Teoksessa *Pieni suuri maailma: suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden historia*, toimittajat Liisi Huhtala ja Anna-Liisa Alanko, 12–19. Helsinki: Tammi.
- Kirjakauppaliitto Ry. 2021. "Mitä Suomi lukee?" kirjakauppaliitto.fi. Luettu 14.2.2021.
<https://kirjakauppaliitto.fi/kirja-ala-suomessa/mita-suomi-lukee/>.
- Krueger, Anna ja Lee, Tamara. 2016. "Storytime-Palooza!" *Children & Libraries* 14 (3): 18–22.
- Laukka, Maria. 2003. "Suomalaisen lastenkirjankuvituksen kehitys." Teoksessa *Pieni suuri maailma: suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden historia*, toimittajat Liisi Huhtala ja Anna-Liisa Alanko, 89–136. Helsinki: Tammi.
- Lehmuskallio, Asko. 2021. "Visuaalisten aineistojen analyysi." Teoksessa *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*, toimittaja Jaana Vuori. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto.
<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/>. [Viitattu 8.03.2021.]
- Lo, Rachel. 2019. "Resisting Gentle Bias: A Critical Content Analysis of Family Diversity in Picturebooks." *Journal of Children's Literature* 45 (2): 16–30.

- MacFarlane, Geoff; Blomberg, Simon; Kaplan, Gisela ja Rogers, Lesley. 2007. "Same-sex Behavior in Birds: Expression Is Related to Social Mating System and State of Development at Hatching." *Behavioral Ecology* 18 (1): 21–33. doi:10.1093/beheco/arl065.
- McCallum, Robyn ja Stephens, John. 2010. "Ideology and Children's Books." Teoksessa *Handbook of Research on Children's and Young Adult Literature*, toimittajat Shelby Wolf, Karen Coats, Patricia A. Enciso ja Christine Jenkins, 359–373. New York: Routledge.
- Mokrzycki, Sarah. 2020. "What Makes a Family? The Radical Portrayal of Diverse Families in Australian Picture Books." *Gender Forum* 75: 37–52.
- Monimuotoiset perheet Ry. 2021. Luettu 10.3.2021. <https://monimuotoisetperheet.fi>.
- MOT Englanti: monimuotoisuus. Kielikone Oy. Haettu 14.2.2021 osoitteesta www.sanakirja.fi/finnish-english/monimuotoisuus.
- Muthukrishnan, Rani ja Kelley, Jane. 2017. "Depictions of Sustainability in Children's Books." *Environment, Development and Sustainability* 19 (3): 955–970. doi:10.1007/s10668-016-9778-7.
- Orlov, Janina. 2003. "Pieni suuri maailma: suomenruotsalainen lastenkirjallisuus." Teoksessa *Pieni suuri maailma: suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden historia*, toimittajat Liisi Huhtala ja Anna-Liisa Alanko, 179–195. Helsinki: Tammi.
- Panjwani, Antum. 2020. "Perspectives on Inclusive Education: Need for Muslim Children's Literature." *Religions* 11 (9): 450. doi:10.3390/rel11090450.
- Pesonen, Jaana. 2015. "Multiculturalism as a Challenge in Contemporary Finnish Picturebooks: Reimagining Sociocultural Categories." Väitöskirja, Oulun yliopisto. <http://urn.fi/urn:isbn:9789526210209>.
- Petros, Panaou ja Tsilimeni, Tasoula. 2010. "The Implied Reader of the Translation." Teoksessa *Handbook of Research on Children's and Young Adult Literature*, toimittajat Shelby Wolf, Karen Coats, Patricia A. Enciso ja Christine Jenkins, 419–429. New York: Routledge.
- Sipe, Lawrence R. 2010. "The Art of the Picturebook." Teoksessa *Handbook of Research on Children's and Young Adult Literature*, toimittajat Shelby Wolf, Karen Coats, Patricia A. Enciso ja Christine Jenkins, 238–255. New York: Routledge.
- Smith-D'Arezzo, Wendy. 2018. "Supporting Adopted Children and Their Families: Using Picture Books to Tell Stories of Adoption." *YC Young Children* 73 (4): 28–35.
- Stevenson, Deborah. 2010. "History of Children's and Young Adult Literature." Teoksessa *Handbook of Research on Children's and Young Adult Literature*, toimittajat Shelby Wolf, Karen Coats, Patricia A. Enciso ja Christine Jenkins, 179–194. New York: Routledge.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Perheet [verkkojulkaisu]. ISSN=1798–3215. Vuosikatsaus 2016, 1. Lapseton aviopari on yleisin perhetyyppi. Helsinki: Tilastokeskus. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/perh/2016/02/perh_2016_02_2017-11-24_kat_001_fi.html. [viitattu: 12.3.2021.]
- Tasa-arvoinen varhaiskasvatus. 2021. "Lait ja asiakirjat." Luettu 26.4.2021. <http://www.tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/lait-ja-asiakirjat/>.

- Tasa-arvoinen varhaiskasvatus. 2021. ”Lisää aiheesta ’Tarinoita lapsille – kenen ehdoilla?’” Luettu 10.3.2021. <http://www.tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/kieli-ja-vuorovaikutus/tarinoita-lapsille-kenen-ehdoilla/lisaa-aiheesta-tarinoita-lapsille-kenen-ehdoilla/>.
- Tuomi, Jouni ja Anneli Sarajärvi. 2018. *Laadullinen Tutkimus Ja Sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vuori, Jaana. 2021. ”Laadullinen sisällönanalyysi.” Teoksessa *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*, toimittaja Jaana Vuori. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/>. [Viitattu 17.02.2021.]
- Ylönen, Susanne. 2016. ”Tappeleva rapuhirviö: kauhun estetiikka lastenkulttuurissa.” Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-6552-5>.

Aineisto

- Havukainen, Aino ja Toivonen, Sami. 2020. *Tatu ja Patu – Kovaa menoa kiskoilla*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Hill, Eric. 1987. *Missä Puppe piileksii?* Helsinki: Otava.
- Koskela, Päivi-Tuulikki ja Grahn, Petronella. 2020. *Taipakölyn salaisuus*. Jyväskylä: Kumma.
- Kunnas, Mauri. 2020. *Joulupukin joululoma*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Lampela, Hannele. 2020. *Prinsessa Pikkiriikin kesä*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- McDonald, Avril. 2018. *Jukka Hukka ja hirveä harmi*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Pöyhönen, Julia ja Livingston, Heidi. 2020. *Fanni ja levoton liikeri: rauhoittumisen taitojen harjoittelu*. Jyväskylä: Kumma.
- Riihonen, Riikka ja Suokas, Kaisla. 2020. *Aada ja kiukkuleijona*. Jyväskylä: Kumma.
- Tiihonen, Tatu. 2019. *Ryhmä Hau – 5 minuutin iltasadut*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Troll. 2020. *Mestarietsivä Peppunen: Voittamaton rosvojoukko*. Helsinki: Nemo.

Liite: Aineiston juonikuvaukset

Tatu ja Patu – Kovaa menoa kiskoilla – Aino Havukainen ja Sami Toivonen

Tatu ja Patu lähtevät ensimmäistä kertaa elämässään matkaan junalla Simo-setänsä luo. He pakkaavat jännityksessä ja kiireessä, mutta ehtivät kuitenkin oikeaan junaan. Junaetiketti on kuitenkin veljeksille täysin vieras, mikä aiheuttaa monia kummelluksia. Tatu ja Patu eivät muun muassa enää ravintolavaunussa käynnin jälkeen löydä paikoilleen, mutta onneksi avulias nainen auttaa heitä. Veljekset tylsistyvät nopeasti junassa, joten he juttelevat jatkuvasti muille matkustajille, jotka kiintyvät näihin kahteen outoon veljeen. Junan saapuessa Hääppölään, jossa

Simo-setä asuu, Tatu ja Patu uskovat reissun olleen niin hauska, että he päättävät lähteä ensi vuonna junalla serkkunsa Jorin luo Helsinkiin.

Missä Puppe piileksii? – Eric Hill (suom. Pirkko Harainen)

Äitikoira Pepi etsii poikastaan Puppea kodin joka kolkasta, koska pikkuinen on jälleen lähtenyt karkuteille juuri ruoka-aikaan. Pepi löytää paljon erilaisia eläinystäviä, mutta vasta viimeisestä paikasta, jonne hän katsoo, löytyy Puppe. Tämän jälkeen he menevät yhdessä syömään ruokansa.

Taipapölyn salaisuus – Petronella Grahn (kirjoittaja Päivi-Tuulikki Koskela)

Pikku Kettu pohtii, miksi keijut keräävät kukista taipapölyä, kun paikalle saapuu Nitiäinen ja Natiainen. He eivät myöskään tiedä, miksi keijut tekevät näin, joten päättäväisinä he lähtevät etsimään tälle syytä. He kyselevät ympäriinsä, mutta kaikki Pomeniassa asuvat vastaavat vain, että niin on aina tehty. Herra Pöllöllä on kuitenkin Nitiäiselle ja Natiaiselle mysteerin paljastava tarina! Tarinan avulla selviää, että keijut keräävät taipapölyä prinsessa Petronellalle, joka antaa sitä kaikille tarvitseville: taipapöly saa nimittäin aikaan onnellisia ja hassuja asioita. Nitiäinen ja Natiainen juoksevat kertomaan tämän Pikku Ketulle, joka alkaa tyytyväisenä odottaa tulevia onnellisia asioita.

Joulupukin joululoma – Mauri Kunnas

Jouluaatto on ohi, joten Joulupukilla, Joulumuorilla ja tontuilla alkaa joululoma. Kirjassa esitellään heidän joululoman ohjelmansa aina joulupäivästä loppiaiseen. Yhdessä tonttujen kanssa levätään, syödään, järjestetään tanssit, pidetään teatteriesitys, leikitään ja keppostellaan lasten kanssa, urheillaan, käydään kyläilemässä, juhliataan uutta vuotta perinteiden kera, rakennetaan lumiukkoja, käydään ostoksilla, mennään hiihtoretkelle, möhkitään ja leivotaan kuninkaan kakku. Kaiken tämän jälkeen 7.1. Joulupukki ja tontut palaavat iloisin mielin takaisin töihin.

Prinsessa Pikkiriikin kesä – Hannele Lampela

Prinsessa Pikkiriikki lähtee viikoksi mummolaan, kun ei enää kestä vanhempiaan, jotka riitelevät. Mukaan lähtee myös koira Makkara ja Pikkiriikin ystävä prinsessa Pöjöläinen. Mummun ja papan luona on todella hauskaa ja rentoa, sillä he ovat Pikkiriikin lempiaikuiset. Naapuriin kuitenkin rantautuu Pikkiriikin ja Pöjöläisen vanha tuttu Räkä-Eetu, ja aluksi he eivät ole siitä mielissään. Pian Pikkiriikki kuitenkin huomaa Eetun vain olevan yksinäinen, joten he sopivat riitansa, ja päättävät yhdessä jekuttaa Eetun sukulaisia, joiden luona hän kyläilee. Lapset paketoivat sukulaisten talon vaaleanpunaisella paperilla, silkkinauhoilla ja tarroilla, mutta talon asukkaat eivät tätä jekkua arvosta. Pikkiriikki lisäsi mukaan kuitenkin kutituspulveria, joka auttaa näkemään kaiken kauniina ja hauskana. Suurin osa siitä haihtui päivän aikana, mutta pieni tilkka kuitenkin jäi

Eetun sukulaisten sisälle. Viikon ja kesän loputtua kaikki kolme lasta pysyivät ystävinä, ja Pikkiriikki oli antanut vanhemmilleen anteeksi.

Jukka Hukka ja hirveä harmi – Avril McDonald (suom. Arja Pikkupeura)

Jukka ja Katri ovat parhaat ystävät ja leikkivät aina yhdessä. Eräänä päivänä Hanna tulee heidän majalleen, mutta haluaa leikkiä vain Katrin kanssa. Katri lähtee Hannan mukaan, mistä Jukka tulee surulliseksi. Niin hämähäkki kuin apinat lohduttavat Jukkaa kertoen, että yksinkin voi leikkiä, ja näin tapahtuu, kunnes Heikki saapuu pyytämään Jukkaa mukaan leikkiin. Toisaalla Katri on huomannut, että Hanna on ilkeä ystävä ja lähtee takaisin Jukan luo. Jukka, Katri ja Heikki leikkivät yhdessä, kunnes Heikki joutuu lähtemään. Jukka ja Katri ovat taas kahden ja ovat oikein tyytyväisiä siitä.

Fanni ja levoton liikeri: Rauhoittumisen taitojen harjoittaminen – Julia Pöyhönen ja Heidi Livingston

Liikerinpentu Ralfilla on tärkeä päivä edessään – on hänen syntymäpäivänsä sekä leijonien jokavuotinen perinnepäivä mennä yhdessä karjumaan auringonlaskun aikaan. Ralf tuntee olonsa kärsimättömäksi ja jännittyneeksi, sillä tämä on hänen ensimmäinen kertansa karjumassa. Ralfin on vaikea pysyä rauhallisena, joten hän lähtee ystäviensä Fannin, Lillin ja Lennin luo. Ystävilä Ralf saa lahjoja, jotka hän päätyy kuitenkin vahingossa rikkomaan. Hän päätyy karkaamaan, mutta ystävät, Vili ja hänen äitinsä yhdessä löytävät Ralfin, ja he opettavat, miten kärsimättömyyden saa kuriin hengitysharjoitusten avulla. Ralf on tästä kiitollinen, ja illalla karjuntaseremoniassa hän huomaa, miten levottomuus valtaa hänet, mutta syvien henkäyksien avulla hän rentoutuu. Lopuksi Ralf on hyvin ylpeä itsestään.

Aada ja kiukkuleijona – Riikka Riihonen ja Kaisla Suokas

7-vuotias Aada huomaa eräänä päivänä, että hänen pikkuveljensä Aapo on rikkonut hänen lempilelunsa. Aada suuttuu suunnattomasti, ja heittelee tavaroita ympäri lastenhuonetta. Äidin tullessa paikalle Aada juoksee itkien piiloon, mutta äiti rauhoittaa hänet alkamalla kertomaan kiukkuleijonasta. Näin hän alkaa yhdessä äitinsä kanssa hillitsemään ja hyödyntämään kiukkuaan aina tarvittaessa. Aada oppii, milloin häntä suututtaa paljon, ja miten kiukkuleijona voi silloin auttaa. Kirjan lopussa Aada alkaa opettamaan veljelleen kiukkuleijonasta.

Ryhmä Hau – 5 minuutin iltasadut – Nickelodeon (suom. Tatu Tiihonen)

Teos sisältää yhdeksän noin viidessä minuutissa luettavaa satua, joissa Ryhmä Hau yhdessä Rikun

kanssa joutuvat toinen toistaan hurjempien pelastustehtävien pariin. Tapahtumat käydään läpi kuvitteellisessa Jännälahden kaupungissa, joten Riku ja pennut seikkailevat jatkuvasti kaupunkilaisten kanssa. Ongelmia ja onnettomuuksia tapahtuu siis paljon, mutta kaikissa tarinoissa paneudutaan ryhmätyön, kiltteyden ja toisten auttamisen tärkeyteen.

Mestarietsivä Peppunen: Voittamaton rosvojoukko – Troll (suom. Yōko Tanaka)

Kirja sisältää kaksi etsivätarinaa Peppusesta. Ensimmäisessä tarinassa Peppunen ja hänen apulaisensa Brown kutsutaan Hauvelipoliisin johtajan Maltanhaukun luo, jotta he auttaisivat rosvojoukko Sysiliskoliigan kiinniotossa. Peppunen onnistuu yhdessä poliisin kanssa saamaan kiinni liigan rivijäseniä, sillä yksi jäsenistä lipsauttelee heille tietoja. Lopulta Peppunen paljastaa juuri tämän hölösuun liigan johtajaksi, ja Peppusen juonen avulla kaikki saadaan kiinni. Toisessa tarinassa Peppunen ratkaisee parturiliikkeen aaveen arvoituksen. Liike on menettänyt kaikki asiakkaat, koska he pelkäävät öisin ilmestyvää aavetta. Syypääksi osoittautuu yksi liikkeen työntekijöistä, joka oli harjoitellut öisin taitojaan. Peppunen ratkaisee jutun älykkyydellä ja tarkkaavaisuudella.